LIBELLI CVIVSDAM ANTVERPIÆ NVPER EDITI CONTRA SERENISSIMVM D. Ioannem ab Auſtria, Gubernatorem generalem inferioris Germaniæ, qua parte conſcientiæ, vt vocant, libertas in eo requiritur, breuis & dilucida confutatio.

Auctore IOANNE LENSAEO *Belliolano, Sacræ Theologiæ Louanij Profeſſore.*

Quaſi liberi, & non quaſi velamen habentes malitiæ libertatem, ſed ſicut ſerui Dei. 1. Petri 2.

BIBLIOTECA NAZ
ROMA
VITTORIO EMANUELE

LOVANII,
Apud Petrum Zangrium Tiletanum,
M. D. LXXVIII.

NVPER admodum editus eſt *Antuerpiæ typis Chriſtophori Plantini Libellus ſine authoris nomine, ſed non ſine priuilegio Archiducis Matthiæ ab Auſtria, aduerſus eum librum, quo non ante multo Sereniſſimus Princeps* D. IOANNES AB AVSTRIA, *huius inferioris Germaniæ Gubernator, ſuam quandam intentionem declarauerat; cui propterea titulus erat*, Declaratio intentionis D. Ioannis ab Auſtria. *Qui liber ſimulatq́; in manus noſtras venit (ſeriùs autem venit quàm volui, cum rumor neſcio quis eò de libello ſpargeretur) perlegi ſtudioſè, eo præſertim in loco, vbi paginis aliquot religionis cauſa tangebatur. Hic verò quiſquis author ille eſt, haud ſanæ fidei hominem ſe eſſe demonſtrauit: ſimul etiam in falſam opinionem de Catholicis Epiſcopis, Vniuerſitatibusq́; huius noſtri Belgij vehementer, quantum in ipſo quidem ſitum fuit, ſimpliciores multos adduxit. Quocirca viſum eſt committendum non eſſe, vt liber hac præcipuè in parte pernicioſus, ſine omni confutatione, quod vellet, perſuadere ſineretur.*

Caput Primum. Principio igitur probat id agi ſine ratione, imò abſurdè etiam, vt armis ac ſeueritate pij principis, religio Catholica conſeruetur: propterea quod religio qua Deus colitur, Dei ſit donum; neque vi poſsit hominum animis inſeri: quia nimirum credere aut religioſus eſſe, nemo queat inuitus. Hæc ſi ratio gladium excutit è manibus Catholici principis, ne poſsit eius vſum ad religionis conſeruationem conuertere, non ſinet profectò eadem illum exeri, ad vllius in Repub. vitij graſſantis extirpationem. Quis enim vel mediocriter inſtitutus ignoret, non modo religionem ſeu pietatem Dei donum eſſe, verumetiam iuſtitiam, caſtitatem, cæteraſque virtutes? Quin & à ſceleribus ſibi temperare, niſi Dei munus eſſet, nõ diceret Beatus gẽtium Apoſtolus, orare ſe pro ſuis, vt nihil mali facerent. Num placet igitur quoniam hæc Dei dona ſunt, vt neque inter ciues iuſtitia, neque inter coniuges pudicitiæ fides, neque in familijs modeſtia, temperantia, obedientia, neque omnino in caſtris diſciplina, præfectorum aliqua ſeueritate conſeruetur? Quod ſi ſic erit, abolendæ leges erunt contra homicidia & adulteria latæ: non pater virgâ filij peccatum caſtigabit, non dominus ſeruum, non magiſter diſcipulum, non tribunus militem pœna ob de-

2. ad Cor. 13.

delictum afficiet. Cur enim illum punis, qui vt abſtineret à ſcelere, Dei donum non habuit? Nam profectò ſi habuiſſet, abſtinuiſſet. Quod ſi rectè neceſſariaque Reipublicæ diſciplina ſcelera puniuntur, rectè quoque virtutes, quamuis Dei munera ſunt, ſeueritate conſeruantur. Etenim in tanta ad delinquendum pronitate quantam eſſe conſpicimus, hæc ratio eſt virtutum bona publicè & priuatim conſeruandi, ſi contraria vitiorum mala pœnis inflictis arceantur. An vitioſum erit fortaſſe fœminam non ſeruaſſe fidem viro, & non erit vitioſum, fidem Deo ipſi datam violaſſe? aut grauis erit iniuria verbo factóve Regiam læſiſſe maieſtatē, & nulla vel leuis erit in Deum blaſphemaſſe? Aut bonos ciues inſectari conuitijs crimen exiſtimabitur, ſanctos verò eius in cœlo regnantes nihil erit petulantibus linguis irriſiſſe? Hæc atque huius generis alia complura, quæ contra religionem Chriſtianam Catholicam admittuntur, ſi crimina ſunt maxima & omnibus digniſsima pœnis; neque arceri à Republica in iſta exulceratiſſima corruptione morum, niſi principum ſeueritate poſſunt: effectum eſt, ſumma id cum ratione coniunctum eſſe, vt in ea Catholici Principis gladio, cum facultas affuerit, vindicetur. Qui non ſine cauſa gla-

Roma. 13. dium portat (vt beatus Apoſtolus inquit) miniſter enim Dei eſt, vindex in iram ei qui malum agit. Qui autem ea punierit quæ ſiue factis, ſiue verbis ſacrilegis veræ religioni aduerſantur, eaque puniendo vel minuerit, vel ſuſtulerit è Republica Christiana; nónne is præclarè tibi videtur religionem Catholicam in eadem Republica, vel omnino, vel magna ſaltem ex parte cõſeruaſſe?

CAPVT II. Ac ſicut modò religio Dei donum eſt, ſic, opinor, & antea omni tempore fuit: nec eá ſolum ex parte Dei munus eſt, qua hæreticorum damnantur errores, verumetiam ex ea qua gentium ſimulachra falſique dij fugiuntur. Atqui in Iudaicum populum, ne ad idola deflueret, graues minas, eiuſdemque poſtea quàm ad ea deflexiſſet, acerbiſsimas plagas diuinitus irrogatas, ignorat nemo, qui ſacras litteras attigerit. Et quanquàm ſubindè populus ille fœdê lapſus ſit, tamen nónne per tot annorum centurias iſtiuſmodi ſeueritate vera inter eos religio ſtetit, vniuſque Dei cultus in illa eſt Republica conſeruatus? Neque verò hic audiendum eſt, populum illum iſtiuſmodi fuiſſe ratione cohibendum, quod duræ nimium ceruicis eſſet. Nam neque modo duræ nobis ceruices deſunt: quas neque mollit pietas, neque obedientia flectit: & ſi

quiſquam illud fortaſſe produxerit, nihil omnino cauſam adiuuerit ſuam, cum interim teneamus etiam tum vnius veri Dei cultum, munus diuinum extitiſſe. Quod donum ſi conſeruandum non fuit in hominum animis, incuſſo ſeueritatis pœnarumque metu, non debuit idololatriæ lapſus tanta pœnarum & calamitatum acerbitate puniri. Si autem conſeruatum ſic eſt, & multos quidem per annos, quî fiat vt non & modo ratione conſimili Catholicæ religionis munus in Republica Chriſtiana conſeruetur? Neque enim adeo tardo quenquam eſſe ingenio puto, qui non videat quàm Iudæis quoque iuſtæ fuerit cauſa querelæ, cum propter cultum idolorum grauibus ruinis feriebantur; ſi hoc iam dicere quiſquam cum ratione poteſt, Cur tenere fidem hanc ſupplicijs cogor, quam niſi dederit Deus, habere non poſſum? Quid? quod nec integrum iam erit Deo, quenquam ſupplicijs æternis addicere, propterea quod eum non præ omnibus rebus dilexerit? Paratum enim & hoc erit continuo: Iniuſtè mecum agis, qui me ſic punias, quia non habuerim quod niſi te largiente habere non potui.

PORRO, vt alia nõ pauca huc pertinentia, quæ illorum fuere temporũ, omittamus, CAPVT III.

 ad

ad nouumque teſtamentum conuertamus oculos: cur flagello vſus eſt Chriſtus ad exturbandos è templo negotiatores prophanos, niſi vt religioſam in eo Dei venerationem, quæ eius proculdubio donum eſt, conſeruaret? Cur Ananiæ Sapphiræque repentina morte incuſſus eſt multitudini credentium metus, niſi vt ſic punita fraude inimica pietati, conſtantior deinceps in promiſsis implendis pietas ſeruaretur? Factus enim eſt per hæc timor, ſicuti ſcriptum eſt in Actis, in vniuerſa Eccleſia, & in omnes qui audierunt. Tantũque abeſt vt hac inuſitata vindicta religio, quæ Dei donum eſt, detrimentum acceperit, vt mox adiungat hiſtoria, magis magiſque auctã eſſe credentium in Domino multitudinẽ virorum atque mulierũ. Cum igitur metu fuerit aucta religio, non eadem metu poterit in hominum animis conſeruari? præſertim cum ad pietatis indubie conſeruationem B. Gentium Apoſtolus Timotheo præcipiat, vt eos qui peccant arguat coram omnibus, quo cæteri timorem habeant, ac timore perculſi, ab ijs quæ Chriſtianis officiunt inſtitutis abſtineant. At ille fuit (inquis) Dei metus, hic autem quem ad religionis conſeruationem nihil conferre volumus, metus eſt humanæ poteſtatis: Quaſi verò non eos qui

Ioã. cap. 2. *Actorum cap. 5.* *1. Timoth. cap. 5.*

rebus

rebus humanis legitimè præſunt, timeri vt Dei miniſtros oporteat. Si enim diuinitus eſt ordinata poteſtas ſublimior, & ſi is qui poteſtati reſiſtit, Dei reſiſtat ordinationi, Roma. 13. iuxta doctrinæ Apoſtolicæ certiſsimam veritatem, quiſquis poteſtatem illam recte reueretur ac timet, is Deum ipſum in ſuo vicario metuat ac reuereatur neceſſe eſt. Eam ob rem Sapiens Deo ipſi ſubiunxit regem tanquam Dei miniſtrum, cum vtrumque metuendum eſſe præſcriberet: Time, inquit, fili mi, Dominũ & regem, & cum obtrectatoribus ſiue Dei, ſiue regum, ne commiſcearis; quoniam repente ab ijs conſurgit perditio; & ruinam quam vterque afferat, quis nouit? Hinc & Beatus Petrus iubet Chriſtianos ſubiectos eſſe ſiue regi quaſi præcellenti; ſiue ducibus tanquam ab eo miſsis, ad vindictam malorum, laudem verò bonorum. Quos igitur oporteat ſuſpicere tanquam à Deo miſſos, eoſdem quoque ab ijs qui deliquerint tanquam Dei miniſtros metui conſtat oportere. Quare ſi ad religionis conſeruationem & propagationem diuinitus incuſſus conducit terror, cur timor impediat legitimæ, diuinaque ordinatione conſtabilitæ poteſtatis?

Prouer. 24

1. Petri cap. 2.

Nec ſane dubium eſt, quin liberæ ſit voluntatis credere, omninoque perſpicuum CAPVT IIII.

eſt credere neminem inuitum poſſe: neque id quiſquã incuſsis terroribus agit, niſi planè deſipiat, vt credat aliquis vel inuitus. Verum ad hoc ipſum confert diſciplina ſeuerior, vt multi ex nolentibus & inuitis fiant aliquando volentes. Quippe ad illius magni regis conuiuium, de quo ſcriptum eſt in

Lucæ 14. Euangelio, compelluntur quidem inuiti: ſed in eo tamen poſtea reperiunt, quamobrem ſe lætentur intraſſe. Foris ergo inuenitur neceſſitas, ſed naſcitur inde voluntas: Et fœlix illa prorſus neceſſitas, quæ ad meliora compellit. Quid Saulo, cum minas cæ-

Actorum 9. deſque ſpiraret in Chriſti diſcipulos, à religione Chriſtiana fingi poteſt alienius? ſed diuinitus adhibita compulſio fecit eum ex nolente volentem, ex perſequutore propugnatorem, ex lupo rapaciſsimo manſuetiſsimam ouem. Quæ niſi compulſionis ac terroris eſſet vtilitas, non prædictum eſſe per Prophetam legeremus fore, vt prius quidem piſcatores, poſtea verò venatores

Hiere. 16. mitterentur: Mittam piſcatores multos, dicit Dominus, & piſcabuntur eos: & poſt hæc mittam eis multos venatores, & venabuntur eos de omni monte, & de omni colle, & de cauernis petrarum. Per varios ſane montes errabundi vagantur hæretici, dum fide reiecta, ſuperborum hominum diuerſos

ſequuntur errores. Nec iam ad eos capiendos mittendi piſcatores: venatoribus hæreticorum feritas indiget. Venator enim ſyluas cingit, ſentes excutit, terroribus vndique multiplicatis cogit in retia. Piſcator vero in mare retia mittit, quod incurrerit trahit: neque hic terror adhibendus eſt ad capiendum, ſed eſca ad alliciendum. Itaque piſcatores Apoſtoli fuerunt, qui principes Chriſtianos per quos cogerent non habebant, ſed omnibus ſalute veraque fœlicitate propoſita, in Eccleſiæ retia pertraxêre. At poſteaquam fidelium creſcente multitudine hominibus carnalibus abundare Eccleſia cœpit, multique ex his vnitate violata, in montes, aut in colles profugerunt, aut in petrarum cauernas ſeſe abdidêre; tum venatoribus opus fuit, hoc eſt, terrenis principibus, qui terroribus perculſos caperent, ac reuerti cōpellerent. Non eſt (opinor) fides vltroneæ magis voluntatis, quàm virtutis amor atque iuſtitiæ. Et tamen ad introducēdam liberam charitatē, ſpiritus ſeruitutis in timore præceſſit: omninoque ad id contulit veteris legis pædagogus ſuarum ſeueritate minarū; vt accepto ſpiritu adoptionis filiorum, alacres currerēt diuinorum mandatorum viam, qui prius coacti, ſeruorum more, ſuum officium faciebant.

Quid

CAPVT V. Quid eſt autem quod ait extirpari vi adhibita non poſſe, quod abditum ſit in intimis cordis, aut hoc ipſum cor inflecti & molliri, niſi Dei virtute, non poſſe? An exciderat quod ſcriptum eſt à Sapiente: Stultitia colligata eſt in corde pueri, & virga diſciplinæ fugabit eam? Inhæret medullitus hominum cordibus, & ab ipſis quidem teneris, ſtultitia: neque extirpari vllo pacto poteſt, niſi ſapientiam Deus infuderit. & tamẽ virga diſciplinæ fugat ſtultitiam. Quin & hoc non dubitauit idem ille dicere: Virga atque correptio tribuit ſapientiam: puer autem qui dimittitur voluntati ſuæ, confundet matrem ſuam. Quod ſi virgæ fortaſsis officium æducationis vitio prima ætas effugerit; quid vetat quo minus aliquando gladij fugęt metus, quod non adhibita virga reliquit? Ideoq́ue ſicuti puerilium verberum vtilitas illis ſententiis demonſtrata eſt: ita & gladii ſeueritatisq́ue fructus conſimilis commendatur ab eodem Sapiente, cùm ait: Rex qui ſedet in ſolio iudicij, diſsipat omne malum intuitu ſuo; per hoc indubiè, quod ſeduló quid quiſque gerat, quid colat, quidve profiteatur, obſeruet; atque in facinoroſos quidem & corruptores humanæ ſocietatis animaduertat ſeuerè: eos verò collaudet atque remuneret qui ſuis benefactis

Prouer. 22

Prouer. 29

Prouer. 20

rem-

rempublicam ornauerint. Cor enim ſolus quidem inflectit Deus, ſed ad eam rem plerumque externum quodpiam miniſterium adhibet, per quod ſecretius in cordibus operetur. Quemadmodum ſolus ipſe incredulis fidem, & impœnitentibus duriſq; cordibus pœnitentiæ munus infundit: Et tamen ſcriptum eſt, fidem ex auditu eſſe, auditum autem per verbum Dei. Sermo quoque bonus, & ad fidei ædificationem pertinens, dare dicitur gratiam audientibus. Vt igitur per increpationis inſtructionisque verbum, ſic & per diſciplinæ flagellum quos vult ad ſe cõuertit, occulta operatione gratiæ ſuæ. Quæ niſi ſecretior operatio diuinæ virtutis acceſſerit, fruſtra terrores admouerit, quicquid extrinſecus, ſiue per angelos, ſiue per homines adhibetur. Quam rem vel vnius exemplo Pharaonis liceat agnoſcere: qui tot portentis, vt quaſi de ſomno graui infidelitatis euigilaret, excitatus, tot beneficiis prouocatus, tot denique plagis attritus, nihilo melior aut mollior his omnibus effectus eſt. Et quãquam in illo (quod ad propriam quidem eius ſalutem attinet) opera perdita eſt, occulto, ſed iuſto iudicio Dei: tamen hæc aliis terrorũ miniſteria etiam per homines procurata, & ſæpe Deo miſerente profuerunt, & aliquibus quotidie proſunt.

Roma 10.
Ephes.4.

Nam

CAPVT VI. NAM de experientia quod adiungit, plerumque compertum eſſe, nihil hac ratione profici in fide ac religione conſeruanda; nũquid propterea verum eſt, quod exemplis fortaſſe pauculis, interdum nihil effectum eſſe demõſtrari poſſe videatur? Profert enim exemplum Germaniæ, in qua religioſiſsimi Imperatoris CAROLI QVINTI irritos aſſerit fuiſſe conatus. Quod etiã ſi ita omnino ſe haberet, nũ circa alios propterea populos dormitare debebit ſeueritas diſciplinæ? Nũ alterũ pater filiũ flagris remotis pro ſuã libidine viuere patietur, propterea quod alterum nullo correctionis fructu caſtigarit? Videamus ſi Apoſtoli propterea quoſlibet alios & inſtruere doctrinis, & terrere diuinorum iudiciorum minis deſierint, quia fruſtra ad alios lucrifaciendos hiſipſis rationibus laborarant. Qui nullos iactis in ſiniſtram retibus ceperãt piſces, vbi ſe ad dexteram cõuerterunt, copioſa ſunt piſcatione lætati. Quoniam igitur incertũ eſt, propter diuinæ prædeſtinationis arcanum, vbi, & apud quos vel noſtræ correptionis officium, vel prædicationis labor, vel orandi ſedula deuotio, vel ipſa poſtremò ſeueritatis diſciplina fructum habitura ſit: idcirco nulli ſunt omnino à cura noſtra remouendi, ſicut nullus eſt omnino, de cuius hic ſit ſalute deſperandum.

randum. Varijs eſt curatio tentanda remedijs,& cum nihil doctrinæ inſtitutione,nihil monitis, nihil pollicitis, neq; blandimentis promouetur, ad ſeueriora quoque poſtea veniendum eſt. Forſitan & vexatio intellectum dabit auditui. Cur enim cenſemus ſcriptũ eſſe: Seruus verbis non poteſt erudiri; niſi vt intelligeretur inefficacibus aliquando verbis dura iungenda eſſe verbera? Malè autem viuendi vltrix diſciplina præpoſtera eſt,niſi cum præcedens bene viuendi doctrina contemnitur.Quod ſi hac contempta,illa quoque circa nonnullos fruſtra ſequuta ſit, adeoque ſint inflexibilia corda quorundam,vt & ad ipſa verbera magis obdureſcant;tamen ijs flagellatis vel alij ſanabuntur qui paulo fuerint molliores, vel alij præſeruabuntur qui fuerant peſtilentiſsimo hæreſeos contagio corrumpendi. Neque enim de nihilo ſcriptum reperitur: Mulctato peſtilente, ſapientior erit paruulus. Quid autem & Galliæ nobis exemplum obijcitur? cum obſcurum non ſit (vt anteriorem ab Ariana hæreſi purgationem prætercam) graſſantem in ea quondam Albigenſium luem (cuius & hodie multi ſordibus inquinantur) Catholicorum principum gladijs, annorum aliquot bello, repreſſam tandemque & extinctam eſſe?

Iſaie 28. *Prouer. 19* *Prouer. 21*

Con-

CAPVT VII.

Conſtat certe multis olim ad Eccleſiæ Catholicæ caſtra repetenda, Chriſtianorum principum ſeueritatem profuiſſe. Quorum apud D. Auguſtinum leguntur gratiarum actiones, quod terroris flagello Deus vel malæ conſuetudinis vincula dirupiſſet, vel dilationum moras amputaſſet, vel experiri coegiſſet in Eccleſia falſa eſſe, quæ de Catholicis mendax apud ſchiſmaticos fama iactaſſet; vel quod ignaros veritatis & in ſchiſmate atque hæreſi veram ſe Eccleſiam fidemque tenere arbitrantes, metus ad eam cognoſcendam audiendamque feciſſet intentos; dum vererentur ne ſine vllis rerum æternarum lucris, damno rerum temporalium ferirentur. Ac reuera cum homo durum quippiam moleſtumque patitur, admonetur vt cogitet quare patiatur: vt ſi pro iuſtitia ſe pati perſpexerit, idipſum tanquam bonum eligat, pro iuſtitia etiam acerba ſupplicia ſuſtinere; ſin viderit iniquitatem eſſe pro qua patiatur, ſe inſtructuoſiſsimè laborare atque cruciari conſiderans, mutet in melius voluntatem, quo ſimul & ſterili moleſtia careat, & iniquitate, qua ſibi illam accerſierat. Vnde & illa ſunt apud Prophetam, Indulſiſti genti Domine, indulſiſti genti, nunquid glorificatus es? elongaſti omnes terminos terræ. Domine in anguſtia requiſierunt

Vide epiſt. 48. & l. 2. contra literas Petiliani c. 84.

Iſaia. 26.

ſierunt te,in tribulatione murmuris doctrina tua eis. Sapiens quoq; in Prouerbijs: Liuor (ait) vulneris abſterget mala, & plagæ in ſecretioribus ventris. Idcirco gratiæ Chriſtianæ (vt Diui Proſperi verbis vtar) effectibus etiam ipſa quibus mundus atteritur,arma famulantur. Quàm multos enim qui in tranquillitate pacis ſacramentum baptiſmatis ſuſcipere differebant, ad aquam regenerationis confugere inſtantis periculi metus impulit? & lentis tepidiſque animis quod diu cohortatio quieta non ſuaſit, minax ſubitò terror extorſit? Cumque lex eſſet capitalis aliquando ab Imperatore contra idololatras conſtituta,teſtis eſt Auguſtinus non paucis terrorem hunc ad reſipiſcendum profuiſſe. Si autem & aduerſus Gentiles quædam aliquando legum fuit cogitata ſeueritas, quid erit aduerſus hæreticos & ſchiſmaticos faciẽdum,in quibus tãquam ſeruis fugitiuis, Dominicus adhuc character agnoſcitur? Quorum in numero etſi quidam ſint quos tanta malæ conſuetudinis vorago ſubmerſerit,vt omnibus rationibus authoritatibúſque reſiſtere malint, quàm cedere; tamen & circa illos perſeuerare debet diligentia charitatis. Reſiſtunt autem duobus fere modis,aut ſæuiendo, aut pigreſcendo. Quid igitur hic faciat

Prouer. 20.

Lib. 2. de vocatione gentium, cap. 33.

Epiſt. 48.

Vide Aug. epiſt. 50.

Eccleſiæ medicina, ſalutem omnium materna charitate conquirens, tanquam inter phreneticos & lethargicos æſtuans? Nunquid contemnere, nunquid deſiſtere vel debet, vel poteſt? Vtriſque ſit neceſſe eſt moleſta, quia neutris eſt inimica. Nam & phrenetici nolunt ligari, & lethargici nolunt excitari: nec tamen ſædula charitas deſinit & caſtigare phreneticum, & lethargicum ſtimulare. Ambo hac affecti moleſtia, dum ægri ſunt, indignantur: ſed ambo ſanati, de reſtituta ſibi hoc modo ſanitate gratulantur. Quod ſi quidam cum ad nos tranſeant ficti ſunt, non eſt iam hoc noſtrum, ſed Dei iudicium. Et tamen quidam (inquit Augu-
Epiſt.168. ſtinus) cum ficti putarentur, quoniam iuſſionis ad nos terrore tranſierunt, tales poſtremò in nonnullis tentationibus inuenti ſunt, vt quibuſdam veteribus præferrentur. Num ergo nihil agitur cum inſtanter agitur? Neque enim ſolis humanis terroribus murus duræ conſuetudinis per Eccleſiæ principes expugnatur, ſed etiam diuinis authoritatibus & rationibus fides atque intelligentia mentis, per eiuſdem Eccleſiæ paſtores ac doctores inſtruitur. Non igitur nos ad idem ſemper (vt iſte ait) ſaxum impingimus, cum nitimur
extir-

extirpare vi atque terroribus id quod eſt in cordis penetralibus altè reconditum. Non enim arma ſola ſunt ad terrorem in Eccleſia Dei, (quæ parua & imbellis initio ad hoc creuit, vt & terræ principes haberet pro eius honore & integritate, ſuis armis decertantes) ſed doctrina quoque cæleſtis parata eſt, qua inſtruantur atque ſanentur, quicunque inſtrui ſe & ſanari patiantur.

QVIN potius ad vetus illi ſaxum hæreticorum impingunt, qui hoc cenſent fieri non licere, quod in Eccleſia Dei contra hæreticos & ſchiſmaticos fieri cœpit, poſteaquam Eccleſiam Catholicam & Romanam, Imperatorum ſceptra venerata ſunt. Conſtantinum enim clariſsimum Imperatorem conſtat contra partem Donati, ſeueriſsimam legem tuliſſe: quem imitati filij eius, ſimilia ipſi quoque decreuerunt, Chriſtique regnum aduerſus hæreticorum inſolentiſsimos impetus, legitimo ſuæ poteſtatis vſu defenderunt. Valentinianus & Theodoſius Manichæos è ciuitatibus expellendos, vltimoque tradendos ſupplicio iudicarunt. A Valentiniano & Martiano in Apollinariſtas exilij pœna, cum omnium facultatum amiſsione, lege

CAPVT VIII.

Vide Codi. ce de S Trinit. & fide Cathol.

decreta eſt: in qua & illud adiungitur, vltimo etiam ſupplicio eos coercendos eſſe, qui illicita docere tentauerint. Sed & Conſtantini epiſtola eſt, in qua præcipit, vt ſi quiſquam Arij libros cælaſſe comperiatur, & non repente prolatos igne conſumpſiſſe; mortis ſupplicio ſubiaceat. Multo quoque pôſt, cum variæ per Græciam hæreſes graſſarentur, Iuſtinianus Chriſtiana prudentia Reipublicæ conſulens, legem promulgauit, ne qui eſſent vſpiam intra ſui fines imperij pagani aut hæretici; conceſsis tamen illis ad conuerſionem trium menſium inducijs. Poſterius quoq; Romani Imperatoris Michaelis pius in hæreticos zelus apparuit: hoc eſt in Manichæos, qui tum Pauliciani vocabãtur: & Antigarios, qui eodem tempore Phrigiam & Licaoniam impleuerant: & Iconoclaſtas, quorum ea tempeſtate non virulentas modò noxij dogmatis diſſeminationes, verum etiam arma & inſultus violentos ad orthodoxæ fidei ſubuerſionem, Catholici formidabant. Quid arma Pipini memorem, quid Caroli magni, aduerſus Longobardos Arianos in Italia commorãtes, ſediq́ue Apoſtolicæ & Eccleſiaſticæ dignitati vehementer infeſtos? Sic enim Eccleſiæ matri ſuæ pij iam olim imperatores ſeruire conſueuerunt. Hoc vt ei præſtaret

Tripartita hiſt lib. 2, cap. 5.

Apud Paulum diaconũ lib. 16.

In miſcell. lib. ſiue apud Paulũ diaconum, lib. 24.

obſequium aduerſus Eutichianorum rabidam inſolentiam, Leonem imperatorẽ Leo Pontifex litteris ſuis vehementer eſt adhortatus: Debes enim (ait) imperator incunctãter aduertere regiam poteſtatem tibi non ſolum ad mundi regimen, ſed maximè ad Eccleſiæ præſidium eſſe collatam; vt auſus nepharios comprimendo, & quæ bene ſunt ſtatuta defendas, & veram pacem his quæ ſunt turbata reſtituas. Cumq; Martiani Auguſti iuſſu Eutiches exularet pro impietatis ſuæ meritis, & tamẽ in ipſis damnationis ſuæ locis, multa aduerſus Catholicam integritatem blaſphemiarum deſperatius venena profunderet, ſcripſit idem Põtifex Imperatori, plenum eſſe rationis, vt eum ad longinquiora iuberet ac ſecretiora transferri. Denique niſi hoc regum eſſet officium, cum ſceleratos alios, tum maxime impios, quorum in religione crimen eſt grauiſsimum, è medio diſsipare, eaque ratione efficere, quod alij precibus atque obſecrationibus à Domino impetrare contendunt, vt tranquillam & quietam vitam agamus in omni pietate & caſtitate: non diceret in Prouerbijs Salomõ: Diſsipat impios rex ſapiẽs, & incuruat ſuper eos fornicem; triumphum videlicet de ijs fœliciter reportãs. Et ſcriptum quidem eſt ab illo ipſo Salomone,

Epiſt. 75.

1. Timot. 2

Prouer. 20.

regium thronum clementia roborari: Sed ſcriptum etiam illud eſt ab eodem: Abominabiles regi qui agunt impiè, quoniam iuſtitia firmatur ſolium. An igitur nos ad vetus ſaxum impingimus, qui hoc fieri ex Dei verbo licere, &, cum res poſtulat, debere putamus, quod & pientiſsimi ſæpe fecerunt reges, & vt facerent, ſanctiſsimi pontifices rogauerunt, ſi feciſſent, epiſcopi doctiſsimi probauerunt?

Prouer. 16.

CAPVT IX.

AN non ipſi potius ad veterum hæreticorum vetus (vt antea quoque diximus) ſaxum impingunt? Illi enim cum premi ſe ab ſeculari poteſtate ſentirent, omnis generis argumenta conquirere ſoliti erant, quibus id nephas eſſe demonſtrarent. Extant apud D. Auguſtinum Donatiſtarum argumenta complura, & in his illud Petiliani, quo hunc etiam cernimus vſum eſſe. Dicit Chriſtus Dominus (inquit) nemo venit ad me niſi quem Pater attraxerit, & cur vos non liberum arbitrium vnicuique ſequi permittitis? Hic (opinor) quiuis animaduertit facillimè, quod ille dicit ex Euangelio neminem ad Chriſtum venire niſi quem pater attraxerit, hoc eſſe omnino quod iſte dicit, fidem ac religionem donum eſſe Dei. Donando enim fidem atque pietatem, attrahit ad filium pater. Sed ſi eius hic attractus,

Lib. 2. contra literas Petiliani cap. 84.

quo

quo gratia commendata eſt, nullam adhiberi compulſionem propter liberum arbitrium, pateretur, non eius iuſſu in Euangelio legeremus quoſdam intrare compulſos: neque ad huius, qua de agimus, rei ſignificationem ſcriptum reperiremus, quemadmodum ancillam ſuam Agar Sara percuſſerit: quæ cum propterea profugiſſet, iuſſa eſt ab Angelo reuerti ad dominam ſuam: vt nimirum intelligeremus hæreticos & ſchiſmaticos (quorum in Agar ancilla quædam adumbratio præceſſerat) contra Eccleſiam dominam ac matrem ſuam ſuperbè ſeſe erigentes, propterea ab eadem verberari & affligi, vt iam correcti, ſalubriter edomita ſuperbia reuertantur. Proferebat & Iulianus hoc miſerrimum, vt Auguſtinus ait, argumentum, quo vniuerſi (inquit) vtuntur hæretici, quos à pernicioſa licentia leges imperatorum Catholicorum premunt: illam partem laborare rationis inopia, quæ in diſſerendo cùm terrorem ſurrogat, nullum à prudentibus impetrat, ſed cæcum à meticuloſis extorquet aſſenſum. Imo verò, ſicuti dictum eſt, aperit multis oculos afflictio, dumque eos in propriæ ſalutis negotium eſſe cogit intentos, quod diſcuti & quæri ſeriò compellit,

Geneſ 16. *Vide Aug. epiſt. 48.*

Lib. 3. contra Iulianum. ca. 1

 etiam

etiam inueniri Deo illuſtrante facit, conſtanterq́ue & magna deinceps cum ratione teneri. Ideoque de Pelagianis quibuſdam verba faciens D. Auguſtinus, quorum quidem ſeueritatis metus linguam repreſſerat, ſed nondum tamē animos ſanauerat. Quantum

*Epiſt.*104. exiſtimo (inquit) doceri facilius poſſunt, dum in eis timor ſeueritatis doctorem adiuuat veritatis, vt opitulante Deo, gratia eius intellecta atque dilecta, etiam loquendo expugnent, quod iam loqui non audent. Eam ob rem Olimpium Comitem litteris

*Epiſt.*129. adhortatur ſuis, vt leges Cæſaris aduerſus Gētiles & Donatiſtas euulgaret. In quibus & hoc ſcriptum reliquit, quorundam ſe neque paucorum fide firma & ſtabili gratulari, qui ex occaſione legum ipſarum ad Chriſtianam religionem vel Catholicam pacem conuerſi eſſent. Denique & ante Auguſtinum Optatus Mileuitanus author eſt, quātopere aduerſus Catholicam pacē Donatiſtarum oblatrarit inuidia, quód à Macario præfecto, Marculus & Donatus ſchiſmatici homines interfecti dicerentur. Quaſi (in-

Lib. 3. aduerſus Parmenianum quit ille) in vindictam Dei nullus mereatur occidi. Et illi quidem, quod iſti quoque faciunt, cùm nonnullis argumentis vrgerentur, tempora ſeparabant; vt alia fuiſſe dicerent ante euangelium, alia poſt euangelium;

illa

illa ſeueritatis atque iuſtitiæ fuiſſe; hæc benignitatis & clementiæ: Scilicet, quia iuſſus eſt Petrus gladium ſuum in vaginam recondere, quo ſerui ſacerdotis auriculam amputarat. Sed Chriſtus (vt rectè eſt ab Optato reſponſum) pati venerat, non defendi; & ſi cogitatū ſuum Petrus impleret in paſſione Chriſti, videretur in ſeruum vindicari, non populus liberari. Ex his omnibus ſatis perſpicitur, non nos tanquam ad ſaxum hoc vetus impingere, ſed hæreticos ſolere, eóſque omnes qui dum licere ſibi quod libet volunt, diſciplinæ ſeueritatem qua coerceantur ferre non poſſunt. Quorum, ſi quis eos attigerit, vetus eſt aſylum ceu antiqua iactatio; vt beatos vel ob hoc ſe eſſe prædicent, quia ſcriptum ſit: Beati qui perſequutionem patiuntur propter iuſtitiam. Nec attendunt quod dictum eſt, propter iuſtitiam; niſi quia ſuæ hæreſi qua iuſtitiæ fundamenta ſubuertunt, quaque per blandiloquentiam & aſſentationem corda ſeducunt innocentum; iuſtitiæ & pietatis nomen imponunt. Nos ergo perſequutores corporum vocant, ſe verò grauiores multo perſequutores animarum & trucidatores eſſe non agnoſcunt. Rom. vlt.

Et ijdem tamen ſunt, quos vbi ſæculari potentia valere contigerit, acerrimos etiam CAPVT X.

 corpo-

corporum bonorumque omnium perſequutores & oppreſſores violentiſsimos patimur. Quid enim non eorum paſsim, vbi ſuperiores euaſerunt, Eccleſiaſticarum opum inexplebilis auaritia rapuit? Quæ non ſacra, violenta inuaſit impietas atque fœdauit? Quæ non humanitatis iura violauit fera nimis & inaudita crudelitas? Nulla denique fuit Circumcellionum vis atque ſæuitia, quam non iſti quibuſdam in locis propemodum perſequendo ſuperarint, aut certe æquauerint. Memorabile nobis theatrum crudelitatis ante pauculos annos vicina exhibuit Gallia. Vbi aut terræ viuos infodêre Catholicos, aut eorum paruulas adhuc proles diſcerpſerunt, aut euiſcerarunt ſacerdotes, aut abſtractam capitis pellem refixêre clauis, aut (quod nequit ſine ingenti animi horrore cogitari) reſecta impudenti crudelitate genitalia, deuorari à miſeris coegerunt. Nam reliqua erant vulgaria; ſtrangulationes, confoſsiones, ſubmerſiones, carceres, contumeliæ & verbera. Apertè vt in iſtiuſmodi hominibus (ſi homines tamen ſunt & non feræ potius crudeliſsimæ) locuſtas illas agnoſcere liceat, de quibus ſcriptum ſic eſt in Apocalypſi: Et ſimilitudines locuſtarum ſimiles equis paratis in

Apocal. 9.

præ-

prælium; & ſuper capita earum tanquam coronæ ſimiles auro; & facies earum tanquam facies hominum, & habebant capillos ſicut capillos mulierum; & dentes eorum ſicut leonum erant: & habebant loricas ſicut loricas ferreas; & vox alarum earum ſicut vox curruum equorum multorum currentium in bellum: & habebant caudas ſimiles ſcorpionum, & aculei erant in caudis earum. Quibus in verbis quis non protinus, ſi paululum attenderit, hæreticos ſignificatos intelligat? Quorum & quaſi humanæ facies ſunt, propter primam ſimulationem humanitatis; & leonini tamen dentes, propter inclusam, quæ ſe poſt exerit, feritatem; & auro coronæ ſimiles, propter fallacem imitationem Eccleſiæ; & loricæ ferreæ, quod eorum obſtinatiſsimæ mentes nullis ſeſe ſinant veritatis iaculis penetrari; & capilli mulierum, propter carnis curam, proiectaſque in voluptatem cogitationes? Eoſdem & poſtea Ioannes per equos ſignificat, quibus ſunt leonina capita ad ſæuiendum, vimque faciendam in perſequutione. Quorum (ait) de ore procedit ignis, fumus & ſulphur; propter blaſphemias, ignitaque tela pernicioſi ſermonis. Nam poteſtas equorum in *Apocal. 9*

ore

ore ipſorum eſt, & in caudis eorum. Et-
Apocal. 9. enim caudæ eorum ſimiles ſerpentibus habentes capita, & his nocent. Caudas porro, hæreticorum miniſtros intelligit. Propheta
Iſaiæ 9. enim docens mendacium, hic eſt cauda. Capita verò caudarum (interprete Auguſtino)
Homil 7. in Apocal. mundi ſunt principes. In his igitur & caudis & capitibus vis ineſt ad nocendum maxima: ſiue cum falſi Prophetæ docendo ſeducunt, ſiue cum ab ijs corrupti & incitati principes, etiam terrendo & torquendo ad mala facienda compellunt.

CAPVT XI.

At propterea (inquiunt) erumpitur in ſæuitiam aliquando, quod Eccleſiaſtici attemperare ſe ad inſtituta noſtra & mores nolunt. Hoc & Gentiles pallio ſuum in Chriſtianos odium tegere, ſuamque ſæuitiam, iram eſſe iuſtam perſuadere conabantur. Hoc tamē & iſte pallium vſurpare non dubitat: aſſeritque non aliam ob cauſam pulſos Hollandia & Zelandia homines Eccleſiaſticos, quàm quia ſe accōmodare noluerint. Sed ſi viſa eſt ea ſatis iuſta cauſa pellendi, num etiam ſtrangulandi? num & cruciatibus varijs excarnificandi? num aut demergendi, aut afficiendi modeſtiſsimos etiam homines omni genere cōtumeliarum? Errant enim, ſi paſsiones & ludibria ſanctorum terra marique ſuſcepta putēt ignorari: tametſi

tametſi plenius eadem aliquando patefieri poſſe ſperemus. At magis etiam (inquis) ſæuiendum fuit in nonnullos, quod Hiſpanicorum conſiliorum participes occultis conatibus patriæ perniciem molirentur. Hoc enim (ne quid fingere ipſe videar) & iſto in libro ad accuſationem trahitur ſacerdotum, & cleri Hollandici. O quàm facile eſt vt canem cædas, baculum reperire! nam & olim eiuſmodi cauſæ prætextu ab Theodora Auguſta, Eutichiana peſte corrupta, pulſus in exilium eſt Beatus Papa Syluerius: quia nimirum deprehenſæ fingerentur eius litteræ, quibus Romam Gotthos, quos & ipſe clerusq́ue totus infeſtos patiebatur, aduocaſſet. In Aphrica verò ſæuientibus Vandalis, quid non perpeſsi crebro ſunt Catholici homines ab Arianis propter odium Romanorum, quibus fauere & quibuſcum agere ſubinde literarum occulto cõmercio dicebantur? In iſtiuſmodi comminiſcendis concinnãdisq́ue calumnijs vſqueadeo ſemper hæretici valuerũt, atque etiamnum valent; vt & hic vulpes non iniuria metuat, ne caudam non habere probetur, quo poſsit cum ſimia, Leonina lege profligari. Nam & huius apologi lepidam commemorationem interſerit, nec aduertit quàm is iure poſſet in ſimilis farinæ homines retorqueri. Cum

enim

enim Eccleſiaſticum ordinem cane & angue peius oderint, hunc maximè cupiunt ex omnibus terrarum angulis eſſe diſsipatum. In hoc ordine perſpiciunt Dominici ouilis eſſe paſtores, qui niſi ſublati ſint, liberam ſibi non eſſe ſentiunt mactandi perdendiq́ue facultatem. Moleſti in eo ſunt latratus canum, quibus contra luporum rabiem ouina ſimplicitas defenſatur: ideoq́ue, hos vt ſaltem abigant, in id omnibus conſiliorum ſuorum curis incumbunt. Quod ſi quorundam huius ordinis hominum lætari ſocietate & coniunctione videantur, id callidæ & temporariæ diſsimulationis quædam facit induſtria, quo minus vlli ab eorum familiari conſuetudine abhorreant, quam non refugiſſe quoſdam etiam paſtores aduertant. Ergo vel odium ſuum fictæ amicitiæ laruis diligenter operiunt, quo ſuas partes reddant coniunctione firmiores; vel, quod diſsimulare non poſſunt, hoc quolibet æquitatis quæſito colore, iuſtum conantur efficere. Quis enim non protinus hominem ſeditioſum oderit? quis Reipublicæ ferendum putet eſſe proditorem? ſub his ergo criminationibus quaſi plauſibiliter aut exploduntur, aut in vincula conijciuntur, aut

etiam

etiam trucidantur,quos intempeſtiuum adhuc fuiſſet ſacerdotij nomine diſturbare. Sic olim Iulianus Apoſtata cum ritum Paganorum modis omnibus conſtituere conaretur, atque id tamen effici vi adhibita non poſſe videret, eccleſiarum præſules & clericos, ſeditionum aliorumque ſcelerum prætextu ſubmouit è ciuitatibus; id agens reuera, quamcunque ſpeciem obtenderet, vt illorum abſentia paulatim Eccleſia ſolueretur: & nec ſacrorum miniſtri, nec qui docerent vlli exiſterent, iſtoque modo temporum lapſu propriæ religionis obliuionem Chriſtiani paterentur. Nec verò ſum ignarus intereſſe plurimum, quid publicis vel ciuitatum, vel eorum qui præſunt, decretis fiat, quidve priuata rabie vel dolo nonnullorum. Sed neque illud etiam neſcio haud multum intereſſe,ſiue fieri quid iubeas, ſiue committi ſinas, cum poſsis & debeas impedire. Si autem impediri vis & rabies multorum non potuit,etiam ſi ſæpe quid fieret non lateret, infœlicior profectò omni miſeria dominatus, talium vel ſubditorum, vel ſeruorum aut ſociorum operam neceſſariam arbitrari. Sed quid ſi etiam illi fidelisſimi putentur qui maximè Eccleſiam oderunt? qui vel ad ſtruendas calumnias ingenioſisſimi,

Tripartita hiſt lib. 6. cap. 27.

vel

vel ad torquenda in bonos conuitiorum iacula promptiſsimi reperiuntur? Num inter hos eccleſiaſtici conſtituti, propterea videbuntur accuſandi, quod ſeſe accommodare, aut condeſcendere, aut conniuere nequibunt? Et quam obſecro requirunt ad ſua, vel dogmata vel mores attemperationem? Si enim hoc exigunt vt ipſis in quibuſdam articulis traditæ nobis doctrinæ cedamus; & vel detrahamus quippiam, quo ſe offendi querantur, vel adhibito quaſi temperamēto ad eorum arbitrium molliamus; vel non eis ſaltem errorem coarguendo repugnemus; rem poſcunt & à natura veritatis abhorrentem, quæ nihil inimico ſibi errori concedi patitur, & maiorum exemplis vehementer improbatam. Non enim obſcurum eſt quam ſibi nec vnicam illam conſubſtantialitatis vocem eripi ſuſtinuerint, vt patri filius nō conſubſtantialis, ſed ſimilis duntaxat eſſe diceretur: & qui id ſpe pacis atque concordiæ permiſerint, velut in Ariminenſi factum ſynodo legitur, non incertum eſt quantum improuida ſimplicitate ſua hæreticorum auxerint animos, vt ſe viciſſe iure quodam ſuo gloriarentur. Ea enim eſt hæreticorum crebris experimentis cognita verſutiæ improbitas, vt ijs ſi vel ad latum vnguē ceſſeris in veri aſſertione, inſoleſcāt

amplius,

amplius, iactentque perfidiæ dextras, & eo ipſo premãt infeſtius, quo pacatiores futuri credebantur. Magnus proinde ille Baſilius cum à præfecto monitus eſſet vt parêret tẽpori, neque tot Chriſtiani orbis Eccleſias propter dogmatũ ſubtilitatẽ diutius exagitari pateretur;reſpondit eos qui diuinis ſint eloquijs innutriti,corrumpi de diuinis dogmatibus ne vnã quidem ſyllabã ſinere; ſed quaſuis citius mortis ſpecies amplecti. Deniq; viderint qui ſic obſecũdari ſibi volunt, quẽadmodum parere tum queat Epiſcopus Apoſtolo præcipienti: Prædica verbũ, inſta oportunè,importunè;argue,obſecra,increpa in omni patientia & doctrina. Et rurſum: Oportet Epiſcopũ amplecti eum qui ſecũdum doctrinam eſt fidelem ſermonem, vt potens ſit exhortari in doctrina ſana, & eos qui contradicunt,arguere.Alibi quoque admonet, vt cum modeſtia corripiantur ij, qui reſiſtunt veritati. Quod verò ad facta pertinet,moreſque hæreticorum proprios, num id poſtulant, vt ſi res ſacras plenis buccis irrideant,nos corrideamus? Si templa,ſi ſacra prophanent, ſi diuorum imagines detrahant, abijciant, conculcent, nos ea facta cõprobemus? Si eccleſiaſtica ieiunia auido carniũ eſu, ſi feſta ſeruilibus operibus violent, nos hiſce pro nihilo putatis, criminis

Tripartita hiſt. lib. 7. cap. 36.

2. Timot. 4.

Titum 1.

ſocietate maculemur? Si poſtremò corrũpere hæreſeos veneno ſimpliciores nitãtur, nos fratrũ noſtrorũ animas perdi muſsitãtes patiamur? Cur requirũt accõmodationem, quam nõ neſciũt litteris Apoſtolicis prohi-
Rom. vlt. beri? Nolite (inquit Paulus) cõmunicare infructuoſis operibus tenebrarũ, magis autem
2. Corin. 6 redarguite. & : Nolite iugũ ducere cum infidelibus. Quæ enim participatio iuſtitiæ cũ iniquitate? aut quæ ſocietas luci cũ tenebris? quæ autem cõcordia Chriſto cũ Belial? aut quæ pars fideli cum infideli? Et alio in loco:
1. Theſſ. 3. Denũciamus (inquit) vobis fratres, vt ſubtrahatis vos ab omni fratre ambulãte inordinatè, & non ſecundũ traditionẽ quam acceperũt à nobis. Et rurſum: Rogo vos fra-
Roma. 16. tres, diligenter obſeruetis eos qui diſſenſiones & offendicula præter doctrinã quam didiciſtis faciũt, & declinate ab illis. Tota ergo quæſtio hæc eſt; recténe an verò inordinatè ambulent ij qui ſua placita, nõ Eccleſiæ Catholicæ inſtituta ſequũtur: qui nõ quod traditũ eſt tenẽt, ſed quod quiſq; fuerit pro ſua libidine vel opinione commentus. Quod ſi prauè ambulant, nos declinare iubemur: ſi verò nos ambulamus inordinatè, ipſi nos vitare tenentur: ſin neq; ipſi nos, neq; nos illos vitare tenemur; aut igitur Apoſtolica præcepta delenda ſunt, aut, quod fieri non poteſt,

teſt, vtrique iuxta Euangelij veræque fidei normam ambulamus;qui tamen pugnantes adeò fidei doctrinæq; vias viuẽdo ſequimur.

SED non deſunt qui has res propter quas diſsidijs iſtis collidimur, opinionum eſſe non fidei res arbitrentur: neque admodum intereſſe ſiue hoc, ſiue illud teneatur, de quo, tanquam de quodam problemate, vtramque in partem diſſeratur. Ideoque certis quibuſdã atque illis primis, quæ ſymbolo Apoſtolorum expreſſa ſunt, religionis capitibus, ex vtraque parte conſeruatis, de reliquis, ſalua familiari quotidianaque & Chriſtiana amicitia, vltro citroque diſputari oportere contendunt. Sicut olim Apelles (quiddam enim eſſe videtur, tametſi non per omnia ſimile) aſſerebat non oportere omnino fidei diſcuti rationem; ſed vnumquẽque debere in eo quod credidit permanere. Salutem namque his eſſe qui in Crucifixum ſperent, tantum ſi in bonis operibus inueniantur. Themiſtius quoque Philoſophus, cũ Valentis imperatoris Ariani, ad delendos Catholicos cerneret improbum zelum; hac eum ratione mitiorem reddere conatus eſt, ſi ſcriberet gratius eſſe Deo, quod non facile cognoſci videatur; diuerſiſque de illo diuerſa profitentibus, non vno modo glorificetur. Ad ſimilem modum,

CAPVT XII.

Lib. 5. Eccl. biſto. ca. 13

Tripartita biſt. lib. 7. cap. 12.

& hodie quidam diſsipatas atque diſtractas, ob religionum profeſsionumque diuerſitatem amicitias adglutinant; vt quamcunque libuerit de Catholico dogmate vel fingere, vel ſequi ſententiam,non ideo quiſquam ſit ab amicitia repudiandus, Chriſtiana modò profeſsione tegatur. At hoc Caſſandri nouum hac quidem ætate commentum,ab reliquis etiam ſectariorum ſcholis exploſum eſt: qui tam multa ipſi propter teſtimonia ſcripturarum credenda proponerent, quæ nullo expreſſa veteri ſymbolo continentur: tam multa etiam olim quæ diuinis ex litteris haurirentur certiſsime, ſic credita non ignorarent, vt qui aduerſa ſenſiſſent, hæreticorum catalogo reperirentur adſcripti. Viderunt & hoc fortaſsis aſtu callidi ſerpentis agi, vt dum ea quæ fidei ſunt ad liberas opiniones reuocantur, ſenſim & ea fides quæ de primis eſt ſuſcepta capitibus, ex hominum animis euaneſcat. Vt enim vectibus aliquando milites infima turrium ſaxa quibus fundamenta ſuſtinentur, tecti opertique conuellunt, vt nec opinantibus hoſtibus, cum adhuc illæ firmæ viderentur, repentina ruina concidant: ita prorſus verſutiſsimus diabolus ſpecie quadam pietatis obtectus, ſenſim per ſuos milites fidei ſtructuram demolitur: id quidem prius omni

cura cauens,ne ſumma apertè petere videatur. Sed reuera vno atque altero ex ſubiectis articulis ad hanc opinandi libertatem reuocato,quaſi ſubductis lapidibus, ipſa quoque principia ſubruit: tandemque vnam illam Catholicam & Apoſtolicam fidem, quæ etiamnum ſucceſſoris Petri miniſterio conſeruatur,apud non paucos euertit funditus. Cum autem omnes vnius compage corporis debeamus aſtringi, atque huius corporis vnitatem ſpiritus vnus contineat, neque ſpiritus eſſe vnus poſsit tam diuerſa atque aduerſa loquentium;nónne id potius efficitur, fidem, fideiq; & dogmatum de religione profeſsionem vnam omnium eſſe debere, qui huius ſint corporis membra? Diſsipari quoque neceſſe eſt,breuique diſſidijs & conflictationibus collidi ſocietatem hominum illorum qui non inter ſe mutui amoris glutino cohæreant. Pacem enim concordiamque gignit amor,qui ſi refrixerit,continuò bella ſequuntur. Si autem ortæ controuerſiæ de rebus ijs quæ ad ſalutis negotium nihil omnino pertinent, ſæpenumerò amicitiarum ſerenitatem obnubilant; quonam modo non eas promptiſsimè ſciſſura videantur ea diſsidia,quibus inter ſe homines pugnantibus de religione ſententijs magna verborum digladiatione confligant? Atqui

cohærere ſemper voluit Chriſtus corporis ſui membra vinculo pacis. Quis enim ſuo præſertim corpori, non omnibus modis de perpetua coniunctione & vnitate prouideat? Quo fit vt vnam in familia ſua omnium fidem, fideique & dogmatum profeſſionem, tanquam amicitiæ Chriſtianæ fundamentum atque firmamentum eſſe voluerit ille, qui habitare facit vnanimes in domo: qui & orauit ſollicitè pro ſuis vt omnes
Ioannis 17 vnum eſſent, ſicut ipſe & pater vnum ſunt: & propterea mortem non dubitauit oppe-
Ioannis 11 tere, vt eos qui diſperſi vel erant tum, vel futuri erant poſtea per errores varios, congregaret in vnum non locum, ſed corpus: quod ijs vinculis coerceretur, quæ in epiſtola ad Epheſios beatus Apoſtolus com-
Ephes. 4. memorat: Vnus Dominus, vna fides, vnum baptiſma, vna ſpes vocationis noſtræ: qui ad hanc ſui corporis conſeruandam vnitatem, vnum omnibus præfecit paſto-
Ioannis 21 rem, vbi dixit: Paſce oues meas; quo ſic capite conſtituto, ſchiſmatis tolleretur occaſio. Qui deniq; vnanimitatem Chriſtianam
Lib. 1. epiſtolarum, epiſtola 8. (quemadmodum ait D. Ciprianus) firma ſibi atque inſeparabili charitate connexam, etiam inſtituto ſacrificio declarauit; imò & confirmauit atque perfecit, vt baptizati prius in vnum corpus, multo poſtea ma-
gis

gis vnum eſſemus omnes, qui de vno pane & de vno calice participamus. Ideoque Beatus Apoſtolus cum probè teneret niſi vna fide conſenſioneque animorum, in ijs præſertim quæ religionis ſunt, Eccleſiaſtici corporis vnitatem non poſſe contineri: obſecrat Corinthios, vt idipſum dicant omnes, & non ſint in ijs ſchiſmata. Nec dicat alius: Ego quidem ſum Pauli: alius, ego autē Apollo: alius, ego verò Cephæ aut Chriſti, ſed ſimul omnes non ſimus niſi Chriſti. Quia nec diuiſus eſt Chriſtus. *1. Corint. 1*

CAPVT XIII.

QVAE cum ita ſe habeant, vehementer admiror quibus ſcripturarum locis repererit iſte quod ait, vnam eſſe hanc conſeruandæ Catholicæ religionis rationem, ſi inter omnes firma cōſtet animorum coniunctio, & mutua ſocietas, non habita magnopere ratione quæ quiſque de religione dogmata conſectetur. Ain verò? iſtáne poteſt amicitia Chriſtiana videri, quæ non conſtet iacto prius vnius fidei religioniſque fundamento? Et multum intererit in amicitijs iuſtúſne ſit quiſpiam an fraudulentus, ſobrius ac temperans, an verò ebrioſus, & non intererit, quàm quiſque ſit erga Deum pius ac religioſus? Retulerit perſæpe multum ſitne Italus, Hiſpanus, aut Germanus, & nihil retulerit ſitne hæreticus

aut Catholicus? Quid præpoſterum magis quàm ab amicitia reſpuere quod fecit Deus, in amicitiam verò ſine diſcrimine recipere quod Diabolus ſeminauit? Etenim veriſsimè dixit Auguſtinus, neminem poſſe veraciter amicum eſſe hominis, niſi fuerit ipſius primitus veritatis. Præclarè quoque inuictiſsimus ille Baſilius: Amicitiam (inquit) imperatoris magnam cum pietate iudico, ſine qua perniciem potius hanc appello. Cumque varij ſint amicitiarum gradus, ſuis quaſi fundamentis vinculiſque diſcreti, viderint ſane huius amicitiæ ſuæ quæ fundamenta conſtituant, ſatis perſpicuum eſt mundi huius eam eſſe, non Chriſti. In qua amicitia ſiue eam carnis propinquitas, ſiue commercia negotiationum, ſiue quid aliud connectat, non religio fouetur, ſed tãquam poſteriore habenda loco negligitur. Et quoniam vtrinque religionis ſtudium friget, minus ipſa quidem contradicentium verbis impetitur, ſed rebus tamen ipſis ac quotidiana communicatione, magis magiſque langueſcit. Cædit ſæpe ſuo de iure plurimum, ne fortè amicitiæ tranquillitatem obturbet. Ac primũ quidem diſplicet quod agitur, pòſt vbi conſuetudinem frequentia peperit, facilè & contemptum conſuetudo parit. Ex quibus veluti fontibus, alta tandem

Epiſt. 25.

Theod. in Trip lib. 7 cap. 35.

veræ

veræ & Catholicæ religionis manat obliuio. Quid ergo eſt quod hac ratione languentis, imò propemodum emortuæ in religione Germaniæ profert exemplum? Num magis intelligi potuit quid per huius os diabolus loqueretur, quàm ſi religionis noſtræ ſtatum vellet ad normam pereuntis Germaniæ reuocari? Hanc mirum non eſt ſi tranquillam diabolus quietamque relinquat, quam multa poſt prælia, ſuam tandem magna ex parte victor effecit. Vt enim veriſsimè D. Ciprianus ait: Quos vicerit diabolus, hos tanquam iam ſuos factos contemnit ac præterit: illos verò pergit laceſſere, in quibus Chriſtum cernit habitare. *Lib. 1. epiſtolarum, epiſtola 1.* Quanquam non vanis rumoribus, ſed certiſſimis ſignificationibus cognoſcitur, multos in diuerſis Germaniæ prouincijs hæreſeos iugo quaſi delaſſatos, longóque erroris carcere clauſos, Catholicæ religionis iam reddita luce ac libertate lætari. Sed ſi illic tamen pleriſque adhuc in locis partim libera eſt (terrente nemine) errandi facultas, partim ſublata poteſtas eſt veritatem profitendi: illum profectò nos debemus ſtatum votis omnibus deprecari; Ne in eum incidamus, quoad poſſumus, enitendum eſt omni ope ac viribus. Ne denique tam fœdè omnes hæ prouinciæ maculentur, intereſt om-

nium quidem,ſed præcipuè Catholici Principis: qui ſui regni hoc eſſe primarium deputat ornamentum, ſi in eo Catholica religio maximè florere conſpiciatur: qui iure optimo regnum ſe ſuum tenere non putat, niſi in eodem Eccleſiam Chriſti habeat.

Epiſt.31. Hæc enim eſt charitas expetenda (inquit Ambroſius) hæc eſt charitas maior imperio, ſi fides tuta ſit,quæ ſeruat imperium. Quæ vt illi tantopere curæ ſit, exempla habet maximorum imperatorum. Vt enim inuictiſsimum imperatorem Carolũ Quintum eius patrem prætercam, à quo ſuſceptus eſt incredibilis pro Eccleſia labor, Theodoſij certe pientiſsimi clariſſimique imperatoris, hæc ad extremum vſque ſpiritum cura fuit. Quem cùm multis nominibus, tum ob id præcipuè ſibi mirè charum fuiſſe teſtatur

In oratione de obitu Theodoſij. Ambroſius, quòd & cum iam corpore ſolueretur, magis de ſtatu Eccleſiarum,quàm de ſuis periculis angeretur.

CAPVT XIIII. AT optimè (aiunt quidam) prudentiſsimeque ſtatum eccleſiarum curauerit,ſi gladio recõdito vnumquẽque pro ſuæ conſcientiæ teſtimonio viuere in religione patiatur. Hoc enim & iſte poſtulat haud obſcuris verbis. Quo quidẽ in loco diceretur aliquid quod audiri poſſet æquius, ſi omnium conſcientias vera fides ac Dei timor inſtrueret.

Nunc

Nunc verò tanta conſcientiarum in multis abſurditas eſt,adeoq́ue illæ ad omnia pro libidine cuiuſq; laxantur ; nihil vt ſit adeò ſacrilegum aut impium, quod non ab aliquibus ex cõſcientiæ teſtimonio peragatur.An obſcurum eſt non paucos ex conſcientiæ teſtimonio,imo verò ex impulſu(vt aiebãt) ſpiritusſancti hunc zelum ſuſcepiſſe, vt Dei miniſtros ſacerdotes quos poſſent obtrũcarent? vt ſacra Deo tẽpla propter eam quam ſibi fingebant idololatriam,ſacrilegis manibus ac pedibus prophanarẽt?Quid ſi & hoc habeat conſcientiæ teſtimoniũ, quod etiam litteris quidam mãdauerunt: Omnes in Republica debere eſſe pares:nõ alios alijs quicquã in vlla re præſcribere : neminẽ vt ſuperiorem audiendũ eſſe, cum ſuus cuique ſpiritus ad omnia recte ſapienterq́ue gerenda ſufficiat? Hoc igitur ſi quiſquam erit qui ſequatur,vt erunt certè plurimi, nónne breuì ex teſtimonio cõſcientiæ Rempublicã euerſam, & ſacra prophanaq; omnia perturbata & confuſa cernemus? Scimus etiam quibus teſtimonium conſcientiæ dictauerit, vt de alienis vxoribus cogitarent. Quæ conſciẽntia ſic à Spiritu informata ſignificabatur,vt dicerent : Spiritus meus concupiſcit carnem tuam. Hæc igitur aliaq́ue permulta, quæ longum eſſet perſequi, ſi quiſquam

ex conſcientiæ ſuæ teſtimonio facere ſineretur; & ſi nulla in rebus humanis diuinitus ordinata ſuperior poteſtas timeretur, non modò breui nullam Eccleſiã, ſed nec Rempublicam vllam haberemus. An eſt igitur hæc Chriſtiana libertas, quã & hoc ſub nomine quidam poſtulant, vt pro ſuo quiſque arbitrio & facere quæ velit, & de religione ſentire permittatur? Non (inquis) quæ velit quiſque facere; ſed prout libuerit de religione ſentire. Quaſi verò minor ſit religionis cauſa quàm morum: quaſi regula certa ſit iuxta quam viuatur, & non ſit aliqua certa ad quam fidei & pietatis ratio reuocetur: quaſi denique liberum de religione iudicium, libertas quoque ceu potius licentia, qua deteriores omnes reddimur; rebus in agendis non multo pôſt conſequatur. Et quæ mors animarum peior atque nocentior eſſe poſsit quàm libertas erroris? Hoc quidem

Epiſt.166. Auguſtinus præclarè dixit cum tale quippiam in Donatiſtis reprehenderet; qui propterea Iulianum Apoſtatam habere imperatorem & iudicem, quàm Conſtantinum Catholicum maluerunt. Nam prior Conſtantinus (inquit) contra partem Donati ſeuerisſimam legem dedit. Hunc imitati filij eius talia quoque præceperunt. Quibus ſuccedens Iulianus, deſertor Chri-

ſti &

ſti & inimicus,ſupplicantibus Rogatiano & Pontio,perditioni partis Donati libertatem permiſit. Denique tunc reddidit baſilicas hæreticis,quando templa dæmonijs;eo modo poſſe putans Chriſtianum nomen perire de terris, ſi vnitati eccleſiæ, de qua lapſus fuerat, inuideret, ac ſacrilegas diſſenſiones liberas eſſe permitteret. Attendis (opinor) quodnam dicat Iuliani ſtudium fuiſſe, cùm ſchiſmaticis Donatiſtis libertatē permitteret,quam imperatores catholici negauerāt. Hoc idem prorſus & nunc diaboli ſtudium eſt: vt videlicet ſacrilegis diſſenſionibus,libertate permiſſa, paulatim & Chriſti nomen è terra viuentium eradatur.Sed hoc vt peragatur fœlicius, exitioſamque fraudem quo pauciores deprehendant,interea Chriſti nomen in ore eſt omnibus, huius ſe ſpiritum,huius verbum per omnia ſequi profitentur. Atque vt regis ſub nomine cudunt quæ volūt Regi rebelles,ſic ijdem ſtudioſiſſimè de Chriſti proteſtātur iniurijs,qui maxime Chriſto aduerſantur. Scit enim hoc nomen diabolus diſplicere nondum poſſe, quantoque magis ab eo conatur ſenſim auertere,tanto hoc & commendat blandius, & inculcat frequentius: agniq́ue ſibi quaſi *Apocal.13* duo cornua facit,quo minus in eo vox draconis ſuſpecta habeatur.His ergo conatibus

eius

eius qui & diſcipulos Chriſti expetiuerat vt cribraret ſicut triticum,non ſeſe omnes pijs precibus, reges autem peculiariter gladijs ſuis opponerent?Et quibus dictum eſt:Seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore, ne quando iraſcatur Dominus, & pereatis de via iuſta? nónne regibus? At quonam modo ſeruiunt Domino reges in timore, niſi ea quæ contra Domini iuſſa fiunt, religioſa ſeueritate prohibendo? Aliter enim eorum quiſque ſeruit quia homo, aliter quia Rex eſt. Nam quia homo,ſeruit viuendo fideliter: quia verò rex eſt, ſeruit leges iuſta præcipientes, & contraria prohibentes,conuenienti vigore ſanciendo. Sicut ſeruiuit Ezechias, lucos & templa idolorum & ea excelſa quæ fuerant cōtra Domini præceptum conſtructa, deſtruendo. Sicut ſeruiuit Ioſias, cum talia & ipſe pius imitator faceret. Sicut ſeruiuit Rex Niniuitarum, ciuitatem vniuerſam ad Dominum pœnitentiæ placandum operibus,religioſo Dei timore compellens. Sicut ſeruiuit Darius, cum idolum confringendum Danieli traderet, eiuſq; inimicos leonibus obijceret. Sicut ſeruiuit Nabuchodonoſor, quando omnes in ſuo regno poſitos, à Deo vero blaſphemando, lege terribili prohibuit. Poſtremò (vt propinquius aliquod

iunga-

iungamus exemplum) ſicut ſeruiuit Valentinianus iunior: ad quem cum propter recuperanda templorum iura & ſacerdotiorũ prophana priuilegia cultuſque ſacrorũ; ſuos miſiſſet Roma legatos, ſimulque (quod grauius eſt) Senatus nomine niterentur: vniuerſis qui in conſiſtorio aderãt, Chriſtianis pariter atque Gẽtilibus reddenda eſſe cenſentibus, ſolus ille velut Daniel excitato in ſe fidei ſpiritu, Chriſtianos quidem perfidiæ arguebat, Gentilibus verò referebat quod pius frater eripuiſſet, hoc à ſe reddi non poſſe: quod in eo & religio læderetur & frater. Deniq; poſtulet (inquit) parens Roma alia quæcunque voluerit, debeo affectum parenti, ſed magis obſequium Deo parentis authori. Veterem ſuam repetebat Roma in religione libertatem, id eſt antiquam, teterrimamque in impietate ſeruitutem. Num reddidit Valentinianus? minimè verò. Et hoc, ne religio (inquit) læderetur & frater. Mirum ſi prophanis idolorum cultibus religio lædebatur, & non læditur hæreſibus: imò verò tanto grauius officiunt, quanto latentius fallunt ſub blandiſsimo nomine redemptoris. Si religionem non lædunt hæreſes, quæ ſunt ergo vulpes paruulæ quæ demoliuntur Dominicas vineas, proptereaque non liberè vagari ſinuntur,

D Ambro. in oratione funebri de obitu Valentiniani.

ſed

Cantico.2. ſed capi iubentur? Capite (inquit) nobis vulpes paruulas; quas & ſatius eſſe dicit Ber- *Sermo.66. in Cantica.* nardus gladio illius coerceri, qui non ſine cauſa gladiũ portat, quàm permitti imbecillos multorũ animos in errores traducere: præſertim quia & vulpes, quod mirãdum eſt, in aprũ ſenſim proficit, aut certe ſi & prius aper erat, vulpiniſq; & vtebatur fraudibus, & tegebatur exuuijs, tãdem illũ detegit atq; *Pſalm.79* exhibet aprum, de quo ſcriptum eſt: Exterminauit eam aper de ſylua, & ſingularis ferus depaſtus eſt eam. Si nihil officeret hæ- *2.Timo.1.* reſis pietati, cur ab Apoſtolo diceretur ſubuertere fidem, multumque ad impietatem *1.Timo.1.* proficere? Cur Alexanrdũ & Himenæum, niſi ob hæreſis ſuæ blaſphemiam, quæ proculdubio pietati contraria eſt, Satanæ, quo tortor nequit eſſe crudelior, tradidiſſet? Cum igitur vehementer illa peſtis officeret, atrociſsimo ſupplicio coercendam eſſe Beatus Apoſtolus iudicauit. Illud enim ipſum tradi Satanæ, ſiue quod Dominus *Matth.18.* ait: Si Eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut ethnicus & publicanus; grauius eſt (vt Bea- *Lib.1. contra aduerſarium legis & prophet.c.17.* tus Auguſtinus ait) quàm ſi quis gladio feriretur, quàm ſi flammis abſumeretur, ſi feris ſubigeretur: alligaturque homo infœlicius & amarius Eccleſiæ clauibus quàm quibuſlibet grauiſsimis & duriſsimis, ferreis

vel

vel adamantinis nexibus : vt fruſtra hic noſter Catholicis principibus conflare conetur inuidiam commemoratione præteriti temporis, quo publica de hæreticis ſupplicia diuerſis in locis ſumpta eſſe noſcuntur. Quæcunque enim velint proferant, & omnia quantumcunque libeat exaggerent, nullum grauius reperient eo ſupplicio, quo quis eiectus de Eccleſia, rabido (vt ait D. Hieronymus) dæmonum ore diſcerpitur. *In epiſtola ad Heliodorum.* Ergo Beatus Apoſtolus, qui tantum ſupplicium inferebat ob hæreſim, tribuendámne cuique cenſebat ſuæ profeſsionis libertatem? Cuius exemplum intuens D. Hieronymus, mirari ſe dicit ſanctum Epiſcopum, *Lib. contra Vigilantiũ.* cuius in parochia Vigilantius presbyter eſſe dicebatur, acquieſcere furori eius, & non virga Apoſtolica, virgaque ferrea confringere vas inutile, & tradere in interitum carnis, vt ſpiritus ſaluus fiat. Meminerit (inquit) illius dicti: Videbas furem & currebas cum eo, & cum adulteris portionem tuam ponebas. Et alio in loco: In matutino interficiebam omnes peccatores terræ, vt diſperderem de ciuitate Dei omnes operantes iniquitatem. Et iterum: Nónne odientes te Domine oderam, & ſuper inimicos tuos tabeſcebam? Eiuſdem Apoſtoli Beatus quoque pontifex Innocen-

tius exemplum intuens, cum de coercendis Pelagianis loqueretur: Auellendi ſunt (inquit) longius, & ab Eccleſiæ procul remouendi viſceribus, ne diutius multa occupās inſanabilis pôſt error increſcat. Neque hic plures neceſſe eſt commemorē Apoſtolici imitatores exempli; cum eam conſtet ſemper in Eccleſia Dei viguiſſe diſciplinam, vt qui nouellæ doctrinæ fermento, Chriſtiani dogmatis puritatem vitiarent, monitique ſæpius, in ſuſcepto nihilominus inſtituto, ſuperbæ animoſitatis obſtinatione, perſiſterent; excōmunicationis gladio præciderentur à Chriſti corpore, atq; in diaboli poteſtatē traderentur. Num igitur maiores noſtri, num tam multi diuerſiſsimis ætatibus Eccleſiarum moderatores prudentiſsimi, optabilem iſtam hoc tempore multis probauiſſent libertatem? Quæ ſi eſſe deberet, nunquam Apocalypſis Angelum Pergami Eccleſiæ reprehenderet, propterea quod haberet aliquos tenentes doctrinam Nicolaitarum: nunquam Angelo Thiatyræ Eccleſiæ ſcriberet Dominus, habere ſe hoc aduerſus eum, quia permitteret mulierem Iezabel, quæ ſe dicit prophetiſſam, docere & ſeducere ſeruos ſuos: Nūquam ipſe gentium Apoſtolus adeò vehementer abſcindi eos optauiſſet, qui Galathas erroris ſui prædica-

Circa principia Tomi 1. opuſculorum D. Auguſtini.

Apocal. 2.

dicatione conturbarant: non increpari durè Cretenſes voluiſſet, vt eſſent ſani in fide: non venturi temporis (in quod profectò nos incidimus) lugendum in religione ſtatum periculaque deplorans, diceret: Erit tempus cum ſanam doctrinam non ſuſtinebunt: ſed ad ſua deſideria coaceruabunt ſibi magiſtros prurientes auribus, & à veritate quidem auditum auertent, ad fabulas autem conuertentur. Futurum hoc magis magiſque B. Apoſtolus præuidebat: ac ne bonorum opinione celerius, dira contagia per incautum vulgus ſerperent, vigilantiæ atque diſciplinæ, quo maturè propulſarentur, in vno Timotheo, quemlibet Epiſcopum admonebat. Scilicet in his omnibus patronum agens expetitæ huius impudentiſsimis & votis & vocibus pernicioſiſsimæ libertatis. Quam libertatem qui permitti in Eccleſia docent oportere, nihil aliud ſanè mihi quàm Babylonem iterum ædificare velle videntur. *Titum 1.* *2. Timo. 4.* *Ironia.*

Sic enim aliquando ſe habuit impia ciuitas, in qua de Deo & mundo, de bonorum malorumque finibus, quod quiſque delirarat, impunè tradebat, & ſibi diſcipulos facere ſcholaſque ſtudebat: Cum enim eſſent innumeræ propemodum philoſophorum diſſenſiones, quis vnquam populus, CAPVT XV.

lus, quis ſenatus, quæ poteſtas vel dignitas publica ciuitatis impiæ, diiudicandas illas, & alias quidem probandas ac recipiendas, alias improbandas repudiandaſque curauit: ac non paſsim ſine vllo iudicio confuſeque habuit in gremio ſuo tot controuerſias hominum diſſentientium, non de agris ac domibus, vel quacunque peculiari ratione, ſed de his rebus quibus aut miſerè viuitur, aut beatè? Vbi etſi aliqua dicebantur vera, eadem licentia prorſus & falſa ingerebantur: vt non fruſtra talis ciuitas myſticum vocabulum Babylonis acceperit. Quippe Babylon idem valet, quod ſi Latinè confuſionem dixeris. Nec verò intererat diaboli, qui eius eſt princeps, quàm contrarijs inter ſe corrixarentur erroribus, quos meritò multæ variæq; impietatis omnes pariter poſsidebat. Iam velim Dei ciuitatem, quam ſibi temporibus iiſdem in Iudaico populo conſtruxerat, mihi pauliſper contempleris (iis tamen diebus ſepoſitis quibus non erat Rex in Iſrael, ſed vnuſquiſque quod bonum ſibi videbatur, hoc faciebat: quos dies hodie multi nobis ſi poſſent reuocarent) ijs igitur diebus exceptis, nunquid illa diuinitus inſtituta ciuitas pſeudoprophetas cum veris Prophetis pari licentia aliquando confudit? Nónne ſoli in ea concordes inter ſe atque

Lib. Iudicum ca 17.

que

que in nullo diſſentientes ſacrarum littera-rum agnoſcebantur & tenebantur autho-res? Et animaduerte quæſo quæ fuerit pſeu-doprophetis tum conceſſa libertas. Pro-pheta (inquit) qui arrogantia deprauatus, voluerit loqui in nomine meo quæ ego non præcepi ei vt diceret, aut ex nomine alie-norum Deorum, interficietur. Et rurſum: Qui ſuperbierit, nolens obedire ſacerdotis imperio, qui eo tempore miniſtrat Domino Deo tuo, ex decreto iudicis morietur homo ille, & auferes malum de medio Iſraël. Quis verò quantuſque fuerit populi feruor aduerſus eos qui moliri aliquid contra Dei legem viderentur, declarat illud, quod cum tribus Ruben, Gad, dimidiaque tribus Ma-naſſes ædificaſſent ad Iordanis tumulos alta-re inuſitatæ magnitudinis, non quo ſacrifi-cium ibi vllum offerrēt, quod non niſi vno in loco, quem elegiſſet Dominus, facere phas eſſe non ignorabant: ſed quo ſe hoc velut manifeſto indicio ad eiuſdem po-puli ſocietatem pertinere declararent, nec communione idcirco ſeparatos, quia lo-corum interuallis interiectis diſcreti vi-derentur. Hoc tamen eorum non ſatis pri-mum perſpecto conſilio, cæteræ tribus e-ueſtigio tanquam in ſacrilegij vltionem ar-mantur: eaſque bello tribus funditus exci-

Deut. 18.
Deut. 17.
Ioſue 22.

diſſent, niſi accepta ſatisfactione miſſi legati ardentem indignatione populum placauiſſent. Ac Sadducæos quidem, quos reſurrectionem inficiari futuram nullus ignorabat, poſtremis temporibus Iudæi ferebant. Nec in eos quicquam legitur (quod equidem ſciam) grauius ab illis conſtitutum eſſe. Sed quis eos ob id neglectum mereri prudentiæ pietatiſue laudem exiſtimet? cur non hos iuſtius fugiſſent hæreticos, quàm Samaritanos ſchiſmaticos, quorum ſedulò commercia ſocietateſque vitabant? non
Ioannis 4. enim coütebantur Iudæi Samaritanis: vſqueadeo vt cum potum Chriſtus à Samaritana petiſſet, admirans illa dixerit: Quomodo tu Iudæus cum ſis, bibere à me poſcis, quæ ſum mulier Samaritana? Cum autem blaſphemos è medio tollere lex diuina iuberet, nec Sadducæis parci oportuit, qui eouſque blaſphemi erant vt ipſam diuinita-
Actorũ 23 tem tollerent, cum & angelum & ſpiritum vllum eſſe negarent. Quorum non mox oppreſsis initijs, procedente tempore cæca ſic hæreſis inualuit; vt ſenſim collabente veteri ſacerdotio, quod Dominus prædixerat auferendum, etiam huius ſedem oc-
Actorum 5 cuparint. Sic enim ſcriptum in Actis eſt: Exurgens princeps ſacerdotum & omnes
Galath. 5. qui cum illo erant, quæ eſt hæreſis Saddu-
cæorum

cæorum, repleti ſunt zelo, & iniecerunt manus in Apoſtolos, & poſuerunt eos in cuſtodia publica.

Cvm igitur in aperto ſit, non ſic tum inſtitutam fuiſſe Dei ciuitatem vt libera cuique poteſtas eſſet quæ vellet de religione ſtatuendi, nos ſic inſtituendam eſſe nunc Christi Eccleſiam arbitrabimur, vt impunè quamlibet religionem in ea quiſque profiteatur? & cum pſeudoprophetas illi in ſui temporis Eccleſia minimè tulerint, nos cum veritas & illuxit apertius, & corroborata eſt firmius, in Chriſtiana domo atque familia quoſlibet quæ ſomniauerint profiteri patiemur? Atqui meminiſſe nos oportet Eccleſiam Catholicam, Chriſti videlicet ſponſam & amicam, ſic diuinis in litteris commendari, vt eſſe dicatur terribilis ſicut caſtrorum acies ordinata. Non eſt autem ordinata caſtrorum acies, vbi miles quiſque, contempto ducis imperio, ſe profitetur quod libuerit aggreſſurū. Meminiſſe oportet Eccleſiam Chriſti eſſe in terris regnum: vt certis, ſicut in regno bene conſtituto ſolet, viuendū eſſe legibus cogitetur: eſſe Dei domum, cui patremfamilias vnum præfecerit, ad quem debeant familiæ negotia cuncta referri: eſſe vnū ouile, in quo paſtori vni ſit obtemperādum, cui peculiariter dictum eſt:

Capvt XVI.

Cantico. 6.

 Paſce

Paſce oues meas. Hic iam deplorandum eſt ſic elanguiſſe feruorem, qui aduerſus familiæ huius regniq́ue perturbatores magnus eſſe ſolebat. Indefenſa multis locis templa, indefenſi Dei miniſtri, in hoſtium poteſtate relicti ſunt: hoc cum animaduertunt, locum ſibi inter nos liberum, imò & dominatum facilè pollicentur. Nihil mouent infinita prope quæ ab illis proficiſcuntur ſcandala, quanquam ſine offendiculo ſe viuere velle profitentur: nihil commiſerationis inueniunt ſtrages, omnibus ferme locis circumuentarum dolis animarum, ſed potius ſi de illorum corpore ſanguis exierit, clamor exoritur, vt cor non in corde, ſed in

Num. 31. oculis eſſe probetur. Balaam filiū Beor gladio Iſraelitæ peremerunt propter ſcandalum populo obiectum. Cum enim debilitare Dei populum maledicendo fuiſſet prohibitus, conſilium Moabitarum regi ſuggeſſit, vt productis in conſpectum ornatu meretricio mulieribus, in nephandas libidines pronum ad eas populum proliceret: quod eo pacto & ad cultum Deorum pertrahere impuris amoribus atque illecebris irretitos, & vincere iam Deo propter impietatem exoſos facilè poſſet. Quin & Moyſes indigniſsimè tulit parcitum eſſe mulieribus, quæ ipſos venereis vinctos catenis, in ido-

lola-

lolatriam & iram Dei protraxiſſent. Obſecro minúſne iſti pernicioſi tibi videbuntur, qui blandiſsimis vocibus, velut ſirenũ cantibus, de Chriſtiana libertate reſtituta, de iugo multiplicium obſeruationum excuſſo, de fugiendo ſimulachrorum cultu, de vnius mediatoris pleniſsima ſatisfactione, gratia, miſericordia, atrociter in animas ſæuiunt? & à Deo patre, Eccleſia matre, Chriſto redemptore & capite, integras prouincias abſtractas, ac mortis è faucibus, ſæuiſsimique tenebrarum principis tyrannide ſemel ereptas, ſub eandem iterum clade grauiore conijciunt? nónne & ira Dei per impietatem prouocata, & populi viribus per diſsidia fractis, & varijs erroribus ad abiectionem Chriſtianiſmi ſenſim viam aperientibus, Chriſtiani nominis hoſtibus feriendi delendiq; magis exponimur? Si libera non ſunt corpora inter gladios & ſpinas, & alia quæ lædere ac cruentare poſſunt, conſtituta, liberi erunt animi tot errorum ſpinis circunſepti? tot laqueis blandientium illecebrarum capiendi? tot gladijs venenatarum linguarum confodiendi?

SICVT igitur vera beatitudo non eſt viuere vt velis, niſi ita ſis affectus nihil vt praue velis: ita vera libertas non eſt, ſed pernicioſa licentia, grauiſque ſeruitus, & vitio- CAPVT XVII.

rum omnium & errorum, cum impunè cuique licet quod libeat, profiteri & facere. Ea demum vera libertas eſt, cum nemo prohibet benefaçere; nemo Dei cultum interturbat, nemo ſtudium impedit procurandæ ſalutis vel alienæ, vel propriæ. Vera libertas eſt, & digna quæ Chriſtianæ liberratis nomine cenſeatur, qua fit vt excuſſo ſeruitutis peccati iugo, de quo ſcriptum eſt: Qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati; vni ſubijciamur Deo, iuſtitiæque ſeruiamus. Quã qui colũt, ij diſciplinæ vinculis aſtringi ſe gaudẽt, vt quo minus liceat omnia pro libidine gerere, eo maior ſuppetat in bono proficiendi facultas. Hanc qui colunt, diuinas leges ſpiritu dilectionis implẽt, quia plenitudo legis, dilectio eſt. Ciuilibus quoque legibus ijdem obſequuntur, non ſolum propter iram, ſed etiã propter conſcientiam. In his enim Reipublicæ vinculũ, & (vt gentilis etiã orator confeſſus eſt) fundamentum libertatis eſt cõſtitutum. Denique (ait) omnes legum ſerui ſumus, vt liberi eſſe poſsimus. Hoc ſi gentilis agnouit, non erubeſcet dicere Chriſtianus: In libertatem vocatus ſum, faciã quod volo? Noli (inquã) noli hoc dicere Chriſtiane, in quo iure queas etiam ab homine gentili reprehendi. Si enim iſta tua voluntate, cuius de libertâte gloriaris,

Roma. 13.

Cicero in oratione Pro Aulo Cluentio.

pecca-

peccatum facis,ſi in errores varios præceps demergeris, ſi Eccleſiæ Chriſti præſidia & caſtra relinquis, ſeruus es peccati & diaboli miſerrimus. Erit voluntas tua verè libera,ſi fuerit pia:tumq́ue fruêris optabili iucundaq́ue libertate,ſi iuſtitiæ,cuius obediētia pars eſt,ſeruíeris. Sed quemadmodum ſcriptum eſt:Vir vanus in ſuperbiam erigitur,& ſicut pullus onagri liberum ſe natum putat. Hoc vaniſsimæ ſuperbiæ ſpiritu, cui hæreſis fomenta ſubminiſtrat,ſuperiorū inſtituta violantur,reſcindūtur ſcita patrū, cōuelluntur definita maiorum,vt illud appareat: Quod volumus ſanctū eſt. Nec ſe intra ſacratæ atque incorruptæ vetuſtatis caſtiſsimos limites,prophanæ ac nouellæ curioſitatis libido valet vllo pacto cōtinere.Hoc autē cum per ſe turpiſsimum ſit,ne quē forſitan offendat, ſplēdidiſsimo blandiſsimoq́; nomine Chriſtianæ libertatis ornatur. Ergóne hæc tandem videri cuiquam vera & Chriſtiana libertas poterit, ſi contradicente atque improbāte nemine,tanquam paſtorū omnium atque doctorum linguis obligatis (quos tamen poſuit Deus vt non eſſemus ſicut paruuli fluctuantes, & circumferremur omni vēto doctrinæ) quoſlibet de religione quiſque vel cōminiſcatur,vel ſequatur errores? Imò verò tū maximè libertas eſſe vera credenda

Iob 11.

Ephef.4.

denda eſt, cùm profligatis erroribus liberum habet locũ ſola Catholicæ veritatis aſſertio. Quæ tanta libertas, ſi quando propter prementes errantiũ turbas obtineri nõ poterit, erunt hæ ſaltẽ aliquæ reliquiæ veræ libertatis, ſi inter huius ſæculi tenebras non omnino oppreſſa veritas iaceat: ſed eius in verbis, eius in factis aliqua ſinatur paſsim collucere, profeſsio. Tantillã ſaltem à Conſtantio Auguſto libertatẽ D. Hilarius poſtulabat, cum ſcriberet: Non ſolum verbis, ſed lachrymis deprecamur, ne diutius catholicæ Eccleſiæ grauiſsimis iniurijs afficiantur, & intolerabiles ſuſtineant perſequutiones & contumelias, &, quod nefariũ eſt, à fratribus noſtris: prouideat & decernat clementia tua, vt omnes ſe vbique iudices, quibus prouinciarum adminiſtrationes creditæ ſunt, ad quos ſola cura & ſollicitudo publicorum negotiorum pertinere debet, à religioſa obſeruantia abſtineant: neque poſthac præſumant atque vſurpent, & putẽt ſe cauſas cognoſcere clericorum, & innocentes homines varijs afflictationibus, minis, violentia, terroribus frangere atque vexare. Intelligit ſingularis & admirabilis ſapientia tua non decere, non oportere cogi & compelli inuitos & repugnantes, vt ſe ijs ſubijciant & addicant vi oppreſsi, qui non ceſſant adul-

teri-

ſeſinæ doctrinæ corrupta ſemina aſpergere. Idcirco laboratis & ſalutaribus conſilijs Rempublicam regitis: excubatis etiam & vigilatis, vt omnes quibus imperatis, dulciſſima libertate potiantur. Hæc aliaque multa D. Hilarius, veram indubiè Catholicis petens libertatem, quoniam dominante Ariana hæreſi ac veluti Bellona quadam, propter imperatorem ipſum captum, in omnes vbique pios crudeliſsimè ſæuiente, grauem orthodoxi & acerbam ſeruitutem ferre cogebantur. Atque huc fere à paruis & blandis initijs, poſtquam idoneos nacta fuerit duces, erumpere hæreſis ſolet: petunt ſibi libertatem, id eſt, nocendi perdendiquc liberam facultatem. Quam vbi fuerint aſſequuti, atque ſic viribus creuerint vt nullo potentiæ valentioris metu reprimãtur, tum iugum illud imponunt Catholicis intolerandæ ſeruitutis, quod B. Ioannes in Apocalypſi ſua nõ tacuit, vt liceat nemini vendere quicquam, vel emere, niſi qui habuerit characterem beſtiæ in frõte ſua & in manu ſua. Legat qui volet apud Victorem Vticenſem Aphricanæ per Vandalos Arianos perſequutionis hiſtoriam, & plura hac ipſa de re quàm hic à me dici poſsint, reperiet. Hoc vnum profecto reperiet, hæretica tyrannide non aliam grauiorem ac funeſtiorem Apocal. 13

i rem

rem exiſtere: quæ & cum blanditur, crudeliſsimè ſæuit: nõ enim proſcribit ad vitam, ſed ditat in mortẽ: non carcere includit ad libertatẽ, ſed intra palatia honorat ad ſeruitutem: non latera vexat, ſed cor occupat: nõ ignes publicè minatur, ſed gehennã priuatim accendit: non cõtendit vt vincat, ſed adulatur vt dominetur: Chriſtũ confitetur vt neget: vnitatem procurat ne pax eſſe vera poſsit: promittit libertatem, vt omnes in corruptelæ ſeruitutem introducat. Cum autem piorũ fideli conſtantia laceſsita, blandimenta deponit, paruum deputat nocumentum quod intulerit corporibus, niſi hac ratione & animas iugularit. Extorquet minis negationẽ veritatis, quæ nec impietatis cauſam adiuuat cum ſit extorta, & negantis tamen polluit cõſcientiam quòd ſit voluntaria. Tẽpla Deo ſacra tradi ſibi poſtulat, domoſque orationũ in ſuorum latrociniorum ſpelũcas fallaci verbi Dei prædicatione conuertit. Sacrorũ miniſteriorum vaſa pretioſa vendicat ſibi, vt vnde pio ſacrificio placabatur in Eccleſia Deus, inde iã prophanis & iniquis, & ſacrilegis vſibus ad iracundiam prouocetur. Fallit promiſsis, dementat mẽdacijs, inuoluit fraudibus, occultis vulneribus necat: nec ante ſe multi ſentiunt læſos, quàm prope mortis ictu conciderint.

Et quia hæretici vti in ſua paucitate metuunt, ita ſæpenumero ſunt in ſua multitudine metuendi: exiſtit ſæpe tolerandi neceſſitas quædã, qua minora perferuntur incommoda, ne ſi hæc tollere mediteris, grauiora conſequãtur. Sic enim & humanæ leges quibus populi reguntur, minoribus malefactis, ne maiora cõmitterentur, dedẽre licentiam: & ea tamen quæ impunita relinquunt, iuſtiſsimè diuina prouidentia puniuntur. Lex ipſa diuina per Moyſen Iſraelitico populo data, nónne diuortium propter Iudaici cordis duritiam tolerauit? Huc & illud D. Auguſtini pertinet, Aufer meretrices de rebus humanis, & omnia turbaueris libidinibus. Obtulit Loth Sodomitis filias, vt tolerabilius in fœminas committeretur quod in viros perpetrari horrebat. Leuita ſimiliter Ephrathæus, cum in filios Belial peregrinus incidiſſet, tradere ſuam concubinam maluit illudendam, quàm illum contra naturam libidinis furorem perpeti. Cum enim duo fuerint iniuſtitiæ vel impietatis mala propoſita, quorum vtrumque propulſare & effugere nequeamus, tolerare quod minus eſt ac permittere licet, ne grauius atque nocentius alterum perferre cogamur. Et quemadmodum beatus Apoſtolus inſinuat, facienda quidem nunquam mala ſunt

CAPVT XVIII.

Lib. 1. de ordine c. 4.

Geneſ. 19.

Iudic. 19.

Roma. 3.

vt eueniant bona. Sed non eadem ſunt malum facere, & quod ab alio fiat, quando id impedire non poſsis, cum gemitu tolerare. Cum itaque Iuſtinus Imperator, Arianis ſuas baſilicas adimere decreuiſſet, atque id

In pontifi-cali. Theodoricus Arianus, qui tum graui iugo preſſam tenebat Italiã, reſciuiſſet: ob eamque rem aduocato Ioanne pontifice declaraſſet vniuerſam Italiam ſe ferro flammaq; vaſtaturum, ſi ſuum Iuſtinus decretum impleſſet, profectus Conſtantinopolim Pontifex & Ariani, vt adhuc ſuis in baſilicis tolerarentur impetrauit, & Italiæ hac ratione vt parceretur effecit. Quid autem mirum ſi & Beatus Athanaſius Arianis baſilicam in

Lib. 4. tripart. c. 30. Alexandrina Eccleſia permiſerit, cum & hoc Imperator peteret, & Arianorum tanta eſſet vis, vt compluribus in locis Catholicos ſuis è templis exturbaret? Quid mirum, ſi ſimilem ob cauſam & Iouinianus fortaſſe nemini ſe quoquo modo credentium moleſtum fore dixerit, & Valentinianus Arianis negauerit ſe fore importunum? Theodoſius quoque ſectas aliquot extra Conſtantinopolim oratoria fabricare, Nouatianos verò, quod & quieti eſſent, & magis inter ſe concordes, intra vrbem etiam Eccle-

Lib. 9. tripart. cap. 7. ſias habere permiſit. Sed idem tamen Eunomium, qui Conſtantinopoli collectas domi

facie-

facie bat, & conſcriptos à ſe libros recitabat, ita vt eius doctrina multi corrumperentur, mulctauit exilio, acriterque eſt perſequutus: Declarans etiam hoc exemplo ſuo, in eos maximè ſeueritatis neruos intendi oportere, qui doctrinæ ſuæ virus fundere ſpargereque nō deſiſtunt. Sed nec illa eius incognita lex eſt, quam è Theſſalonica populo Cōſtantinopolitano propoſuit, ſeruariq; magna ſeueritate, adiuncta vindictæ comminatione, præcepit. Fuerant & Donatiſtæ Imperatoris decreto ſuis pulſi baſilicis, ſed eas Marcellinus quidam cognitor ab Imperatore datus, in ea cauſa quæ inter Catholicos & Donatiſtas verſabatur, reddidit: vt eos hoc modo beneficijs ad conferendum inuitaret. Id quod eum notat Auguſtinus ſine imperiali iuſsione feciſſe. *Initio collat. primæ diei in breuiculo contra Donatiſtas.* Vtcunque autem eius ſeſe conſilium iudiciumque in ea cauſa habuerit, conſtat hæc duo differre plurimum, tolerare quod alioqui nolis, quo vel magnum quodpiam bonum conſequare, vel ingens malū excludas: & ſic Eccleſiam inſtituendam eſſe putare, vt niſi cuique quod velit credendi profitendique ſit conceſſa libertas, contra rationem aut ſcripturam diuinam quicquam agi videatur. Poſterius hoc ſequuntur hæretici, dum pro veteri ſua conſuetudine, priori-

E buſque

buſque ſæculis noto more flagitant libertatem: dum fures, homicidas, incendiarios è medio tolli iuſtitiæ ſeueritate patiuntur: fidei verò corruptoribus, Chriſti exufflatoribus, & per religionum prophanas nouitates, pugnaſque verborum, grauiſsimis reipublicæ perturbatoribus, impunitatem concedi volunt. Scilicet ne contra Dominicam iuſſionem ante tempus eradicentur zizania, quaſi non ſcelerati omnes ad zizaniorum numerum pertinerent; & quaſi non aliud eſſet eccleſiaſticam aream hoc tempore velut ſumpto ventilabro ab omni malorum palea velle repurgatam, (quod quoniam Domini proprium eſt, extremique iudicij, verbis Euangelicis prohibetur) aliud innocentiores quoſdam ac nepharios Reipublicæ diſsipatores, edere exempla iuſtitiæ, quibus cæteri terreantur. Illud verò prius & Epiſcopi quidam & Vniuerſitates ſequutæ ſunt, quæ præſentis tum neceſsitatis ſtatuſque rerum habita ratione, aliud nihil quàm quod erat in Hollandia & Zelandia malũ, tolerandum aliquantiſper eſſe iudicarunt. Non leuem illam ſequutæ ſunt de dono Dei ratiocinationem: qua non neſciunt hæreticos contra legitimas ſuperiores poteſtates vti ſolitos eſſe: quam ſi ſequutæ fuiſſent, non ad tempus, ſed ſemper, non in Hollandia

Matth. 13.

Matth 3.

Cõſulatur Cyprianus lib. 3 epiſt. epiſtola 3.

duntaxat ac Zelandia perpeti, ſed omnibus in hiſce prouinciis iſtius generis libertatem probare debuiſſent. Sed neque delectare potuit eos exemplar Germanicum, vbi ſciunt Caluini diſcipulos quibus in locis obtinent principatum, Romanæ fidei homines ſecum in ſua profeſsione perferre non poſſe. Quos igitur illic non perferunt, hic ſperare potuimus eſſe laturos? Quibus autem in locis obtinet Lutheraniſmus, facilius audio coire poſſe concordiam: quod quietiores illi ſint, minusque ſe dogmatum aduerſitate ab hominibus catholicis ſeiunxerint. Quales ſi hic iſtos Libertinos haberemus, tum paulo ab iis congruentius ad exempli Germanici conſiderationem vocaremur.

QVID porrò minus candidum, quàm conditiones pacis Gandauenſis conari ad perpetuã quandam & vbique ſtabiliendam in omni religione trahere libertatem? Cùm certũ ſit pacẽ illam hac lege coiiſſe, vt cæteris quidem in prouinciis Catholica & Romana religio, vti antea, teneretur. In Hollãdia verò & Zelandia religionis exercitium in ſuis, vt tũc erat, locis permitteretur tantiſper, dum eſſet aliquid ea de re per ſtatus patriæ generales cõſtitutum. Vbi imprimis neq; iudiciũ ſtatibus de religione cõmittebatur,

CAPVT XIX.

Art. 3. 4. 5.

 batur,

batur, ſed de loco: neque ille Hollandiæ & Zelandiæ ſtatus in religione probabatur his qui pacem cum duabus illis prouincijs, ad id vſque tempus inimicis, confectam eſſe cupiebant: ſed tolerabatur, cum non modò tum nulla ratione poſſet ad ſimilitudinem cæterarum prouinciarum conformari, verùm metus eſſet potius, ob præſentem rerum turbã, ne cæteræ quoque ad illius modum miſerè deformarentur. Vt autem hoc quod ſic fuerat Gandaui inter partes conſtitutum, Vniuerſitatibus quoque probaretur, tanquam nihil contineret Catholicæ & Romanæ religioni contrarium: fecit partim ipſa rei neceſsitatiſq; conſideratio, partim ſpes magna breui fore, vt Domino Ioãne ab Auſtria in generalem prouinciarum gubernatorẽ facilius hac ratione ſuſcepto, & patriæ ſtatibus ijſdem qui tum erant, cum pax coiret, permanentibus, nihil conuentu publico decerneretur, niſi quod magnopere conduceret ad religionem Catholicam Romanam, non modò vbi ea vigebat conſeruandam, verùm etiam vbi periclitabatur, protegendã, & vbi collapſa fuerat, paulatim inſtaurandã. Sed ô ſpes, quàm ſæpe multorũ vſq; adhuc expectationẽ bonã fefelliſti? hic quoque bonorũ omniũ expectatio fruſtrata eſt. Nam agẽte proculdubio poſtea per idoneos

neos miniſtros ſuos principe tenebrarum, cui nihil obtingere poteſt gratius, quàm ſi in varijs errorum vitiorumque tenebris ad plurimorum perniciem graſſari ſinatur, neque ille retentus eſt cum eſſet ſuſceptus, quia nimirum primarijs quibuſdam nec antea placuerat: & prouinciarum ſtatus ad vnius potiſsimum arbitrium, quem factio paucorum aduocarat, ſic inuerſi, ſic immutati ſunt, vt ſubmotis optimis quibuſque Catholicis, quod non ſatis boni patriotæ fingerentur, nec ipſam quidem pacificationem Gandauenſem per eos, vti modo ſunt, compluribus in locis, ſpes aliqua ſit poſſe conſeruari. Sane cum adeò cito per hunc, quiſquis ille tandem eſt, tam præclare ſe inſtrui patiantur, vt quia religio Dei donum eſt, omni ſublata Eccleſiaſtica diſciplina, quã rectè patres quidam velut gubernaculum in tempeſtate eſſe dixerunt, vnicuique paſſim ſuæ religionis exercitiũ permittendum eſſe videatur. Cognitum enim ſatis eſt, plerorumque his in locis ſectariorum, in eo præcipuè religionis exercitium eſſe conſtitutum, vt nullos in alia quàm quæ ipſis collibuerit, religione viuere patiãtur. Et quanquam ad breue tempus ægrè diſsimulare nituntur, nõ ſe tamen cohibent, quin vngues hic interdum proferant ſuos. Quid autem

in Hollandia & Zelandia? nónne palam eſt nihil illic minus etiamnum ſeruari, quàm Gãdenſis pacificationis leges? Num in illis aut contumeliæ, aut probra ceſſant eccleſiaſticorũ, aut vincula, aut cædes, aut exilia cõquieſcunt? Quæ vtinã prouinciæ reliquas ſuo ſatis exemplo mouiſſent, nõ nũc dolentes vetus illud ac tritũ vſurpare cogeremur:

Fœlix quem faciunt aliena pericula cautum.

CAPVT XX. HACTENVS ijs breuiter refutatis quæ in libello memorato cauſam religionis attingebãt, iam hic finem feceram, niſi de Iudæis paucula quædã adiungenda putauiſſem, non aliena (vt arbitror) ab inſtituto futura, cum illinc quoque peti ſoleat nõ contemnẽdum argumentũ, ad cõprobandam hanc tã prodigioſam in religione libertatẽ. Iudæis igitur, ſuis in ſynagogis atq; ædibus, libera permittitur auitæ religionis obſeruatio, neque ſibi in eos Eccleſia ius exercẽdæ poteſtatis vſurpat, qui ſeſe illi neque volũtate vnquã, neq; eiuſdem religionis profeſsione ſubmiſerũt. 1. Cor 5. Quid enim mihi, ait Paulus, de his qui foris ſunt, iudicare? Sed etſi illos cogere Eccleſia iure poſſet ad Chriſtianæ religionis amplexum, neque vllã permittere in ſua religione libertatẽ, iuſtis tamẽ grauibuſq; rationibus, quamobrẽ eos præ hæreticis atque ſchiſmaticis tolleraret, moueretur. Primũ, quod vtilitatem

litatem habet ſingularem antiquæ gentis, ac religionis quondam diuinitus inſtitutæ, ſed modo figuris vmbraticorũ ſacramentorum impletis, ſuperſtitioſæ, quotidiana quædã & oculis ipſis mota cõſideratio. Quippe eorũ quæ Chriſtiani credimus ac tenemus, teſtes habemus eos, qui hoſtes cũ ſint noſtri, ſemperque fuerint, ac ſuam de Chriſtianorum initiis ac progreſſu teſtificationẽ à ſuis maioribus, nõ ab eccleſia, ſicuti hæretici, acceperint, venire nõ poſſunt in ſuſpicionẽ callidæ fictionis, tanquã illas res à Chriſto, eiuſdque diſcipulis geſtas, aut illos legis veteris prophetarumq́; libros tãto ante Chriſtianæ religionis exortum conſcriptos, in gratiam noſtri confinxerint. Ipſæ quoque illorũ cæremoniæ, quæ à Deo iam olim inſtitutæ fuerũt, neq; ob aliud vitioſæ modo ſunt, quàm quod rebus, quæ per illas prænunciabantur, exhibitis, non ſine ſacrilego mendacio retinentur, teſtimonium etiam nunc perhibent lucenti in orbe terrarũ euangelicæ veritati. At ritus gentilium, non bonus vnquam, ſed abominandus ſemper fuit: ideoq; hũc Apoſtoli in Chriſtianis nullo modo tolerarũt, cũ ab iis ſi Iudæi eſſent, ad tẽpus Iudaicos ritus obſeruari permitterẽt, donec mortuæ legis funus ad ſepulchrũ quodã modo merito cũ honore deferretur. Doctrinã quoq; hæreti-

non Deus tradidit aliquando, ſed diabolus ſeminauit,& ſi qua eius occaſione in Eccleſia Chriſti naſcatur vtilitas, non id errori per ſeſe pernicioſo, ſed diuinæ gratiæ & miſerationi tribuendũ eſt, qua diligentibus Deum omnia conuertuntur in bonum his qui ſecundùm propoſitum vocati ſunt ſancti. Nam quod ſubinde hæretici, dum mutuis inter ſe diſsidijs confliƈtantur, Catholicorum cauſam adiuuant, firmiſque ſæpe rationibus atque idoneis teſtimonijs corroborant, non id qua parte hæretici ſunt faciunt, ſed qua parte à Catholica doƈtrina non diſcedunt, & ſecum aliquid de Eccleſiæ bonis,cum ex nobis exirent,detulerunt. Velut cum Lutherus Dominici corporis in Euchariſtiæ Sacramento profitetur eſſe veritatem,atque idipſum omnis generis argumento confirmat contra Caluinum, Velut cum Brentium cæteræ ſeƈtæ vehementer oppugnant, falſoque aſſeri, Chriſti corpus omnibus ſimul in locis eſſe,perſpicuis conuincunt argumentis. Quibus in concertationibus non hoc illos hæreticos facit quod vtiliter pro nobis aſtruunt, ſed id quo doƈtrinæ Catholicæ pertinaci animoſitate reſiſtunt. Quod ſi ex Chriſtianis hæretici fierent, qui ea quæ à Iudæis fiunt, obſeruari à Chriſtianis quoque oportere profiterentur

(quod

(quod nonnullis ab ſchiſmatibus factum memoriæ proditum eſt) & hos Eccleſia iure ſuo, propter Dominicum characterem reuerti compelleret, & pernicioſæ doctrinæ ſeminationem meritò cohiberet. Qui autẽ ſuis ex progenitoribus Iudæi ſunt, etiã hoc nomine præ alijs tolerantur, quod traditas ſibi cæremonias ſimpliciter obſeruant, neque quod faciunt, populis Chriſtianis ſic eſſe faciendum, aliqua doctrinæ profeſsione perſuadere nituntur. Itaque D. Auguſtinus quod ſcriptum eſt in Pſalmo: Deus oſtendit mihi ſuper inimicos meos. Ne occideris eos, nequãdo obliuiſcãtur populi mei, ſeu, vt ipſe legit, nequãdo obliuiſcãtur legis meæ; poſſe dicit de Iudæis intelligi, tãquam diceretur apertius: Iſtoſipſos qui me occiderunt inimicos meos, tu noli è medio tollere. Itaq; Iudæi (inquit) manent cũ ſigno, neque ſic victi ſunt vt à victoribus abſorberentur. Non ſine cauſa Cain ille eſt, qui cum fratrẽ occidiſſet, poſuit in eo Deus ſignum, ne quis eum occideret. Hoc eſt ſignum quod habent Iudæi. Tenent omnino reliquias legis ſuæ, circunciduntur, ſabbatha obſeruant, Paſcha immolant, azyma comedunt. Occiſi non ſunt, propterea quod gentibus credentibus neceſſarij forent. Nimirum vt in ramis ſuperbiæ præciſis, inſerto Pſalm. 58.

Deus miſericordiam ſuam demonſtraret oleaſtro. Et paulo pòſt aliam vtilitatem adiungens: Si fortè (inquit) quando paganus aliquis dubitauerit, cum ei dixerimus prophetias de Chriſto, ad quarum euidentiam obſtupeſcit, & admirans putauerit à nobis eſſe conſcriptas, de codicibus Iudæorum probamus, quia hoc totum antè prædictum eſt. Et Epiſtola 59. ad Paulinum ad quæſt. 9. Ipſa (inquit) Prophetia quid aliud niſi à noſtris putaretur eſſe conficta, ſi non de inimicorum codicibus probaretur? Ideo ne occideris eos, ne ipſius gentis nomen extinxeris, nequando obliuiſcántur legis meæ. Has igitur ob cauſas Iudaicos ritus Eccleſia tolerauit, Iudæiſque, cum quieti eſſent, nulloque perfidiæ ſuæ ſcelere Rempublicam perturbarent, ſuam in Iudaica ſuperſtitione conceſsit libertatem. Quin nec illos inuitos cogi ad profeſsionem Chriſtianam vt probaret adduci potuit: cum non defuiſſent in Eccleſia principes, qui id imprudenti zelo, faciendum eſſe putauiſſent. Quid enim ad ſalutem prodeſſe queat, ſi quem reclamantem, inuitumque baptizes? Imo verò nec citra iniuriam id fiebat diuini ſacramenti, cuius ad ſuſceptionem admittendus eſt nemo, niſi qui ſe cordis ſincera conuerſio-

uerſione præbuerit dignum. Hinc igitur illa ſunt in concilio Toletano quarto: De Iudæis præcepit ſancta ſynodus, nemini deinceps ad credendum vim inferre. Cui enim vult Deus miſeretur, & quem vult indurat. Non enim tales inuiti ſaluandi ſunt, ſed volentes, vt integra ſit forma iuſtitiæ. Sicut enim homo propria arbitrij voluntate ſerpenti obediens perijt: ſic (vocante ſe gratia Dei) propriæ mentis conuerſione quiſque credendo ſaluatur. At verò de his qui iam fuerant initiati, ſi forte à Chriſtiana profeſsione reſiliſſent, multo aliter loquitur. Hos enim & reuocari vult, & redire compelli, vt teneant quod ſemel ſuſceperunt, & vitam agant ſuæ profeſsioni congruentem. Qui (inquit) iam pridem ad Chriſtianitatem venire coacti ſunt, (ſicut factum eſt temporibus religioſiſsimi principis Siſebuti) quia iam conſtat eos ſacramentis diuinis aſſociatos, & baptiſmi gratiam ſuſcepiſſe, & chriſmate vnctos eſſe, & corporis Domini & ſanguinis extitiſſe participes, oportet vt fidem etiam, quam vi vel neceſsitate ſuſceperunt, tenere cogantur, ne nomen Domini blaſphemetur, & fides quam ſuſceperunt contemptibilis habeatur. Et canone ſequenti: Iudæi qui ad fidem Chriſtianam promoti, abominan- Canon. 55.

das circuncíſiones, & alios Iudaicos vſus exercuerint, pontificali authoritate corrigantur, & ad cultum Chriſtiani dogmatis reuocentur. Nihil hæc igitur eorum patrocinantur votis, qui ſub profeſsione Chriſtiana, fidem deſerunt, & ſibi tamen libertatem, quæ Iudæis negata non ſit, concedi poſtulant. Quin potius vt in eos Iudæos, qui baptiſmum ſuſceperant, ius ſuæ poteſtatis Eccleſia mater exercuit: ita & in hos omnino poteſt, magiſq; debet exercere: quòd & inſolentia morum multis infirmioribus ruinam afferant, & docendo corrumpant. Reuocandi ſunt prorſus ad Eccleſiæ leges, quibus ſe cum baptizarentur, ſubmiſerunt, atque ordine conſtituto, inijcienda ſunt euaganti frena licentiæ.

CAPVT XXI.

NEC verò eſt quod de ſpiritu Dei glorientur tãquam liberi, quia dixerit Apoſtolus: Vbi ſpiritus Domini, ibi libertas. *2. Cor. 3.* Solent enim hoc in ore habere, nec dubitant diuini verbi gladio quaſi ſibi præcidere habenas quibus vtiliter regebantur. Ac fuit etiam hæc olim in Germania Begardorum & Beguinarum abſurda perſuaſio, vt aſſererent homines in hac vita perfectos, & ſpiritu præditos libertatis, non eſſe humanæ obnoxios obedientiæ, neq; ad vllius Eccleſiaſtici præcepti obſeruationem obſtringi. Nempe quia

Damnatur in concilio generali Vienneuſi.

pe quia ſcriptū eſſet: Vbi ſpiritus Domini, ibi libertas. Prorſus quid de ſcripturis proferant non intelligunt. Nam vt ſeruitutem nō conſtituit legis vinculum ſiue obediendi neceſſitas, qua beati quoq; ipſi tenentur, quibus nihil eſſe queat liberius: ſed ſupplicij timor, cum is ſolus animum occuparit, qui propterea etiam literis Apoſtolicis ſpiritus ſeruitutis appellatur: ita huic aduerſa libertas legum vincula nō reſoluit, nec deſtruit legem, ſed magis ſtatuit. Eſt enim libertas hæc, fides quæ per charitatem operatur, de qua B. Apoſtolus ait: Legem ergo deſtruimus per fidem? Abſit: ſed magis ſtatuimus. Quod enim nō præſtat iniectus iracūdiæ diuinæ metus, vt legi pareatur, id per Spiritū ſanctū diffuſa charitas in corda noſtra præſtat, quæ ob eam rē dicitur eſſe plenitudo legis, propterea quod per eam iuſtificatio legis impletur in nobis, qui non ſecundum carnem ambulamus, ſed ſecūdum ſpiritum. Hoc autem cum præſtat, tum verè liberum efficit. Excutit enim dominantis cupiditatis iugum, & peccati regnū euertit, ne deinceps obediatur cōcupiſcentiis eius. Nam metus quidem ipſe, cum ſolus ineſſet, voluntatē malam premebat, ne in apertum proſiliret ſcelus, ſed paſſiones peccatorum, quæ oppoſitæ legis occaſione violētius exurge-

Roman 8. *Galat. 5.* *Roman. 3.* *Roman. 5.* *Roma. 13. & 8.* *Roma. 6.*

urgebant, atque in membris operabantur, vel occultis ſaltem deſiderijs peccandi, nequaquam foras exturbabat. Verùm vbi libera charitas infuſa eſt, (quam vitæ ſpiritum Beatus Apoſtolus nominat) ſoluimur à lege peccati & mortis, non vt legi non parcamus in poſterum, ſed vt ſeruiamus, quemadmodum idem ait, in nouitate ſpiritus, non in vetuſtate literæ. Hæc non vera, ſed pia, liberaque ſeruitus eſt. Libera enim eſt ſeruitus apud Deum, cui non neceſsitas ſeruit, ſed charitas. Seruitus hæc eſt libero homine digniſsima, quia Domino ſeruire, regnare eſt. Porrò ſeruitutem veram duæ res efficiunt. Altera, ſi hoſtili poteſtati etiam lubens pareas. Hoſtes autem noſtri ſunt diabolus & peccatum. Quibus proinde qui ſubijciuntur contra naturam, etiam ſi vltro imperata faciant, ſerui ſunt infeliciſsimi. Altera, ſi eius legibus cui te natura ſubiecit, grauatim & metu coactus obtemperes. Idcirco enim vetus teſtamentum in ſeruitutem generaſſe dicitur, quod metum incutiens, non amorem ingenerans, ſeruile duntaxat à filijs ſuis extorquebat officium. Quo proinde lex impleri quidem hominibus videri poterat, ſed fallebat inanis obedientiæ ſpecies, & adumbrata quædam imago

Roman 8.

Roman 7.

In ſententiis Proſperi, Sit. 124

Galath 5.

virtutis: cùm aliud cerneretur in opere, aliud clauſum praua gereretur voluntate. Itaque fiebat, quod ille ait de eo qui nondum peccare oderat virtutis amore:

Sed videt hunc omnis domus & vicinia tota *Horat. lib. 1. epiſt.*
Introrſum turpem, ſpecioſum pelle decora.

Vbi verò ſpiritus Domini, ibi libertas. Quæ legem (inquit D. Leo) non timore *Serm 4. de ieiunio 7. menſis.* exequitur, ſed amore. Obedientia enim mollit imperium, nec dura ibi neceſsitate ſeruitur, vbi diligitur quod iubetur. Nec Gentilium quidem hoc latuit philoſophiam, ex qua ſcilicet tam commodè Cicero, cum aliquando philoſopharetur, *Cicero in Paradoxis.* dixerit: Hunc demum liberum eſſe, qui recta ſequitur, qui gaudet officio, cui viuendi via conſiderata atque prouiſa eſt, qui legibus quidem non propter metum paret, ſed eas ſequitur atque colit, quia id ſalutare eſſe maximè iudicat, qui nihil dicit, nihil facit, nihil cogitat, denique niſi libenter ac liberè. Ex his paucis (quoniam hic breues eſſe volumus) elucere ſatis arbitror, quanta imperitia proferatur ab Libertinis iſtis Apoſtolicum de libertate teſtimonium: quod ſi pro eorum libidine interpreteris, iam non Eccleſiaſticas modo leges, aut ciuiles, verùm etiam diuinas ſubuerteris. Quamobrem

quod

quod Galathis aliquando dixit Apoſtolus, id quaſi nobis quoque modò diceretur, magnopere intueri ac tenere debemus:

Galath. 5. Vos in libertatem vocati eſtis Fratres, tantum ne libertatem in occaſionem carnis detis.

FINIS.

Ad

Ad regni terreni firmitatem & proſperitatem, plurimum conferre veræ pietatis cultum.

REGNI terreni robur & fœlicitatem in eo ſitam eſſe, vt Regi prudenter imperanti, populus concordia iunctus, lubens obtemperet, facilè omnes qui bona mente præditi ſunt, intelligunt. Nam & regi populus obediens, vires præbet ad obterēdum hoſtem, & obedienti populo rex prudens, ad conſenſionem, diuturnitatemq́ue, tãquam vitales ſpiritus ſubminiſtrat. Horum autem ſi quid deſit, languere reipublicæ corpus, ſenſimq́ue diffluere, aut externa vi facilè opprimi, neceſſe eſt. Roboam filij Salomonis imprudentia, quàm potēs florenſq́ue Iſraelis regnum diſſoluerit, nullus mediocriter doctus ignorat. Repudiato enim conſilio ſeniorum, qui populum ſubeſſe paratū, moderatione quadam & lenitate retinendum eſſe cenſebant, 3. Reg. 12 iuuenilem ſecutus impetū, ſeruitutis comminatione durioris, alium regem, ſeceſsionemq́ue meditari coëgit. Diſsidijs verò ſtudijsq́ue partium aduerſarum, Romani Imperij vires, toto orbe maximæ, nónne debi-

litatæ aliquando, & fractæ conciderunt? Decus illud ampliſsimi inuictiſsimique imperij, grauioribus nunquam ærumnis labefactatum, cladibus nunquam funeſtioribus affectum atque attritum fuit, quàm tum, cùm bellis ciuilibus diſsidentium partium, facta colliſio eſt. Græcia quoque ipſa, nunquam vinci niſi à ſeipſa potuit. Domeſticis enim & diuiſa diſcordijs, & infirmata bellis, non tam Philippi Macedonum regis virtute, quàm proprijs perculſa viribus afflictaque corruit. Neque id ſane mirum, vt enim ædificij robur eſt, firmiſsima partium inter ipſas coniunctio, qua ſoluta, ni maturè occurratur, impendêre ruina ſolet: ita diu ſtabilis eſſe & florens ægrè Reſpublica poteſt, cuius veluti compago animorum diſiunctione ſoluatur. Iam ſi obedientiam non vltro delatam, cum præſertim nec debita ſit, potentia dominantis extorqueat, ſcimus illud, malum diuturnitatis cuſtodem, ſolere eſſe metum; contraque beneuolentiam, fidelem eſſe vel ad perpetuitatem. Ideoque qui in libera ciuitate ita ſe inſtruant vt metuantur; his nihil eſſe poſſe dementius. Hoc igitur quod initio ſumpſi, facilè quiuis perſpicit eſſe veriſsimum, Reipub. firmitatem & proſperitatem in eo conſtitutam

Cicero in Officijs.

ſtitutam eſſe, ſi regi prudenter moderanti, multitudo inter ſe congruens atque conſentiens non grauatim obtemperet. At non perinde omnes intelligunt, diſciplina morum cultuſque pietatis, quantum ad regni ſtabilitatem & terrenam etiam pacem ac fœlicitatem afferat adiumenti. Quod eo fit, quia hominem quidem vnum regno præeſſe vident omnes, Deum verò eidem multo verius propiuſque præſidere, ſummamq; penes eum totius adminiſtrationis poteſtatem eſſe, & non ſciunt omnes, & qui ſciunt multi, haud ſatis preſſa ſeriaque conſideratione perpendunt: quod ſi facerent, illius imprimis iram formidandam, & pietatis officijs gratiam conciliandam eius eſſe ſcirent; quo protegente, nullus extimeſcendus hoſtis: quo irato, nullius humana potentia præſidio eſſe poteſt. Huic enim in Pſalmis dicitur: Ab increpatione tua Deus Iacob, dormitauerunt omnes qui aſcenderunt equos. Tu terribilis es, & quis reſiſtet tibi? ex tunc ira tua. De cælo auditum feciſti iudicium, terra tremuit, & quieuit. Ideoque de hoc colendo ſubiungitur: Vouete, & reddite Domino Deo veſtro, omnes qui in circuitu eius affertis munera. Terribili & ei qui aufert ſpiritum principum, terribili apud reges terræ. *Pſalm.75.*

1.Reg.12. Iſraeliticus quondam populus cum ſub Iudicibus ageret, munitiorem inſtructioremque ſe fore credebat, ſi reges, cæterarum gentium more, haberet: Sed quid à Samuele audiunt? Si timueritis Dominum, & ſeruieritis ei, & audieritis vocem eius, & non exaſperaueritis os Domini, eritis & vos & rex qui imperat vobis, ſequẽtes Dominum Deum veſtrum. Si autem non audieritis vocem Domini, ſed exaſperaueritis ſermones eius, erit manus Domini ſuper vos, & ſuper patres veſtros. Nihílne igitur præſidio rex erit? minimè, inquit, ſed ſi perſeueraueritis in malitia, & vos & rex veſter pariter peribitis. Senſum rei huius aliquem & Gentiles habuerũt, qui eos, quos ſibi opinionis errore, finxerant Deos, & placandos, ſi irati viderentur, & conciliandos, vt clementes fauerent, ſacrificiis putauerunt. Quin & Demetrianum Cyprianus ſcribit iactare ſolitum, idcirco bellis regna pacemque turbari, & calamitatibus varijs hominum genus abſumi, quod Gentium deos, Chriſtiani non colerent. Sed in eum hoc ille retorquens: Non, inquit, ſicut tua falſa querimonia & imperitia, veritatis ignara, iactat & clamitat, iſtá accidunt quod Dij veſtri à nobis non colantur, ſed quod à vobis non colatur Deus.

Nam

Nam cum ipſe ſit mundi Dominus, cognitor & rector,& cuncta arbitrio eius & nutu gerantur, nec quicquam fieri poſsit, niſi quod aut fecerit, aut fieri ipſe permiſerit, vtique quando ea fiunt, quæ iram Dei indignantis oſtendunt,non propter nos fiunt à quibus Deus colitur, ſed delictis & meritis veſtris irrogantur, à quibus Deus omnino nec quæritur,nec timetur,nec relictis vanis ſuperſtitionibus religio vera cognoſcitur. Accedit quod illa ipſa ſine quibus rempub.diu ſtare non poſſe docuimus,confirmet pietas atque augeat mirificè. Nam principes quidem ipſi tum demum ad prudenter imperandum erunt idonei, ſi & vera illos pietas Deo ſubiecerit, & vera virtus vitiis ſuperiores effecerit. Tum demum vtiliter imperabunt, ſi quod ex Euangelio Chriſtianis præfectis dicitur, ad ſe cenſebunt pertinere: Reges Gentium dominantur eorum; & qui poteſtatem exercent, in eos benefici vocantur. Vos autem non ſic: Sed qui maior eſt veſtrum, fiat ſicut miniſtrator. Qui videlicet nõ ea præcipuè quærat, quæ ſibi ſint priuatim commoda, ſed quæ publicè ſunt multis vtilia: qui non alios arctè,colat ſe opulentèr,neque gloriam propriam,aliorum laborem faciat: qui non cum per molliciem ipſe agat,duro ſubditos *Luca* 22.

premat ſeruitio : qui denique vt animus corpori, quod ſeruat ac fouet, non vt animus libidini, quam coercet ac frangit, ſibi ſubiectis hominibus imperet? In ſubditis autem obedientiam vera pietas fidelem & maximam efficit. Qui enim verè pij ſunt,
Rom.13. non ignorant illud: Omnem animam poteſtatibus ſublimioribus ſubditam eſſe oportere, non tantum propter iram, ſed etiam propter conſcientiam. Non illud ne-
Prouerb.8. ſciunt à Sapientia dici: Per me reges regnant, & legum conditores iuſta decernunt. Itaque nō Dei modo, ſed principum etiam leges, non pœnarum metu, ſed obediendi
Eph.6. ſtudio, non vt illis intuentibus placeant, quod eſt ad oculum ſeruire, ſed ne Deo diſpliceant, quemadmodum Apoſtolica præcepta requirunt, promptè atque alacriter
Prouerb.8. obſeruabunt. Et qui magis regum ſceptra venerabuntur, quàm ij qui reges vt Dei miniſtros audiunt, diuinamq; in illis quodammodo ſuſpiciunt poteſtatem? Hoc enim ex doctrina Apoſtolica didicerunt, non eſſe poteſtatem niſi à Deo, & qui poteſtati reſiſtat, diuinæ ordinationi reſiſtere: huic autem qui repugnet, certam ſibi accerſere damnationem. Poſtremò concordiam coniunctionemque animorum peculiariter alit
Rom.12. fouetque pietas. Pacem cum omnibus,
quantum

quantum in ipſa ſitum eſt, habere geſtit, offenſiones cauet ſtudioſe, & cum offenſis in gratiam redire feſtinat. In id tota incumbit, vt fiat quod monet Apoſtolus: Idipſum dicatis omnes, & non ſint in vobis ſchiſmata. Hoc vt ſit, quod idem ait, omnibus modis enititur: Solliciti ſeruare vnitatem ſpiritus in vinculo pacis. Vnum corpus & vnus ſpiritus, ſicut vocati eſtis in vna ſpe vocationis veſtræ. Vnus Dominus, vna fides, vnum baptiſma. Ergo & inter ſe homines, & Deo regique ſuo, pietas firmiſsimè iungit. Porro cum veriſsimè ſcripſerit quidam: Imperium facilè his artibus retineri, quibus initio partum eſt. Verùm vbi pro labore deſidia, pro continentia & æquitate libido & ſuperbia inuaſêre, fortunam ſimul cum moribus immutari: Quæ res illas verius artes parit quàm pietas? Ambitionem enim diſsidiorum procreatricem pietas exterminat. Auaritiam, beluam illam færam, immanem, intolerandam, omni vigilantia exturbat; libidinum atque ingluuiei corruptelas, quibus nihil vnquam ſatis, execratur; deſidiam, quæ nunquam periculo caruit, ſtrenuè fugat. In iudicijs colit æquitatem, in contractibus ſinceritatem, in promiſsis fidem.

1. Cor. 1.

Eph. 4.

Saluſtius.

Probè illud tenet quod Sapiens dicit: Iu-
Prouer. 14 ſtitia eleuat gentem, miſeros autem facit populos, peccatum. Quid verò hæreſis ſemper inimica pietati? quid? niſi contraria omnia? Principes ſacrilegis furoribus exagitat: profuſis temerè propriis, alienarum opum inuaſores facit: populum proteruum & inobedientem reddit: poteſtatem ſuperiorem, dominationemque contemnit: Scindit Reipub. communitatem,
In epiſtola Iudæ. variasque in partes, Religionum aduerſitate, dilacerat: Soluit morum diſciplinam, falſa conſcientiæ libertate: Sacrificium tollit, ne placari Deus poſsit. His ſtudiis Repub. euerſa, nihil aliud quàm confuſionem rerum perturbationemque relinquit. Quamobrem hanc deteſtari, illam colere, & à perditorum iniuriis vindicare, pro ſe quiſque omnes debent, ſi firmam, ſi florentem, ſi omnino aliquam eſſe Rempub. velint.

Non

Non eſſe mirandum, peti nunc apertè teterrimam in religione libertatem; cùm prænunciata ſint omnia deteriora propinquante ſæculi fine.

DVAE ſunt res in orbe terrarum primariæ, quarum curſu ſtatuque maximè moueri ſoleamus, Regnum terrenum, & Chriſti regnum ſiue Eccleſia: quorum in altero pacem, ſecuritatem, quietem, libertatem, res ad tuendam vitam & neceſſarias, & commodas expectamus; aut omnia his aduerſa timemus, bella, fugas, metum, ſeruitutem, penuriam, oppreſsionem, direptiones. In altero expetimus, vt integra & florente religione, vitam agamus in omni pietate & caſtitate: contra verò pietatis ac religionis corruptores, eccleſiarum perturbatores, ſanctorum exilia, neces, item ſcandala, multorumq; defectiones formidamus. Proinde fit, nec iniuriâ quidem, vt in vtroque & præſentia cum tranſactis conferamus, & futurorum cura tangamur. Atque etiam in vtroque & præſentibus præterita exiſtimare meliora ſolemus, & futura deteriora augurari. Et quantum quidem ad

regnum terrenum pertinet, quem nō grandis illa apud Danielem ſtatua permoueat, Dan. 2. cuius imaginis aſpectus regem Nabuchodonoſor perterruit? In qua quod aureum caput conſpicitur, pectus & brachia argentea, venter & femora ærea, tibiæ ferreæ, pedum pars quædam ferrea, alia fictilis: quid aliud quàm futuris præterita meliora fœlicioraq; ſignificat? videlicet quod ipſe Poëta ſic expreſsit:

Ouidius.

Tempora Saturnus dulci dedit aurea mundo,
Iuppiter incipiens deteriora dabat.
Peior adhuc iſtis ſucceſsit ahenea proles,
Et reliquis ætas ferrea peior adeſt.
Sic igitur ſemper peius peiora ſequuntur,
Nec ſunt vt fuerant tēpora noſtra prius.

Ideoque cum illius ſtatuæ ſacramētum Danieli patefactum eſſet, rerum omnium effectorem ac moderatorem Deum hac voce laudauit: Sit nomen Domini benedictum à ſæculo & vſque in ſæculum: quia fortitudo & ſapientia eius ſunt,& ipſe mutat tempora & ætates, transfert regna atque conſtituit, dat ſapientiam ſapientibus, & ſcientiam intelligentibus diſciplinā. Ad extremas autem vſque partes iam eſt ſæculorum ordo deuolutus, multumq; ab auro & argento receſſimus: nec inter digitos pedū partim ferreos, partim fictiles, aut inter æs, teſtam, lutū, quæ

ſtabili

ſtabili coniunctione cohæſura propheta negat, multũ ſperare poſſe videmur tranquillæ & fœlicis ætatis. Senuiſſe quoque ſuis temporibus mundum Cyprianus dixit, nec ijs viribus ſtare quibus prius ſteterat, nec eo vigore ac robore præualere, quo antea præualebat. Atque id vel nobis tacentibus, & nulla de ſcripturis ſanctis prædicationibuſq; diuinis documenta promentibus, mundum iam ipſum loqui, & ſui occaſum rerum labentium probatione teſtari. Non enim hyeme nutriendis ſeminibus tantam imbrium copiam eſſe, non frugibus æſtate torrendis ſolitam flagrantiam, nec ſic verna de temperie ſata læta eſſe, nec adeo fætibus arboreis autumna fæcunda. Minus de effoſſis & fatigatis montibus erui marmorum, minus auri & argenti exhauſta iam metalla & pauperes venas ſuggerere. Decreſcere in ſingulos dies atque deficere in agris agricolam, in mari nautam, militẽ in caſtris, innocentiã in foro, iuſtitiã in iudicio, in amicitijs concordiã, in artibus peritiã, in moribus diſciplinã. Nec mirũ videri debere irã Dei quotidie in hominũ creſcere pœnas, cũ ea creſcãt quotidie, quæ iuſtiſſime puniãtur: neq; eſſe cõquerendũ quod min' hominũ vtilitatib' & voluptatibus elemẽta deſeruiãt, cũ Deo homines nõ ſeruiãt, per quẽ hominib' cũcta deſeruiũt.

Epiſtola ad Demetrianum.

Quid

Quid verò res Chriſtianorum proprias? nónne languere eas ac debilitari, ſenſimque fini propinquare cernimus? Vt enim premente ſenecta, minus homo aurium viget auditu, minus curſu pedum, acie oculorum, virium robore, ſucco viſcerum, mole membrorum: ita in populo Chriſtiano & audiēdi verbi ſalutaris ille ardor elanguit, & ad bene iuſteque faciendum minor eſt animi promptitudo atque alacritas, & veneno cupiditatis infecti multorũ animi, in errorem ſunt procliuiores, nec ad ferēda aduerſa, ſuſtinendasque pro Chriſto iniurias ſolita eſt animi fortitudo: & abundante iniquitate, refrigeſcit charitas multorum. Denique in quas nunc anguſtias contractam Chriſti eccleſiam aſpicimus? Quondam Perſidis & Græciæ, totiusq; Orientis ampliſsima regna Chriſto parebant; nunc Oriente in principis tenebrarum poteſtatē ac tyrannidem redacto, magnaq; Occidentis parte ab eodem occupata, paucas occidui orbis partes, nec eas quidem integras, retinemus. Hoc tempus velut ingraueſcentis ætatis in Eccleſia futurum eſſe cum ſpiritusſanctus præuideret, ſic eam Pſal. 70. facit orantē: Deus docuiſti me à iuuentute mea, & vſque nunc pronunciabo mirabilia tua, & vſque in ſenectam & ſenium Deus ne derelinquas me:

donec

donec annũciem brachium tuum omni generationi quæ ventura eſt. Senectam timet in defectione fidei, & charitatis languore: ſed ne vel tum deſeratur orat, quo poſſit brachium Domini, hoc eſt, Chriſtus redemptor, omni per eam generationi annunciari. Quamobrem & per ſeneſcẽtem Eccleſiam ad Barbaras quæ ſupererant Indorum gentes, Chriſti trophæa perlata ſunt. Seneſcit enim Eccleſia, ſed vires non amittit; contrahitur, ſed non perit; oppugnatur, ſed non ſuccumbit. Nam quî fieret vt toties tã grauiter oppugnata, nunc proſtrata & oppreſſa non iaceret, ſi vinci aliquando opprimique potuiſſet? Itaque veriſsimum eſt quod in Pſalmis de ſeipſa loquitur: Sæpe expugnauerunt me à iuuentute mea, dicat nunc Iſrael: Sæpe expugnauerunt me à iuuentute mea, etenim non potuerunt mihi. Supra dorſum meũ fabricauerunt peccatores, prolongauerũt iniquitatem ſuam. Tametſi iam inde ab ipſis incunabulis aſſiduè eſt oppugnata, vinci tamen non potuit: & quanquam in eam vndique peccatores impetum facerent, nihil aliud tamen quàm ſibi peccata cumularunt: cumque Eccleſiæ grauiter nocere ſtuderẽt, ſibimetipſis vehementer obfuerunt. Sed ſeneſcit illa tamen languore Chriſtianorum, turba quadam errorum, de-

Pſal. 128.

fectione

defectione multorum: eoque magis quo ad illum ſæculi finem vicinius acceditur. de quo hanc emiſſam à Chriſto vocem eſſe
Lucæ 18. Euãgelica hiſtoria commemorat: Filius hominis veniẽs putas inueniet fidem in terra? Quæ vox quid aliud ſignificat, quàm in paucißimis inueniet? & in quibus inueniet, ab omni ſecretam errore ægrè reperiet? & in quibus fortè inerit ab omni errore diſiũcta, in hiſipſis rarò non frigidam, non torpentem, non pene otioſam ac mortuam repe-
Tractatu 25. in Ioelem. riet? Ideoq; (vt Diuus ait Auguſtinus) quantum accedit finis ille mundi, tantum creſcunt errores, crebreſcunt terrores, creſcit iniquitas, creſcit infidelitas. Chriſti verò precones Apoſtoli, cuiuſmodi nobis ſæculorum fines fore prædixerunt? Num eos, in quibus per hos videlicet Libertinos ac nuper natos reformatores refloreſceret pietas, coleretur iuſtitia, mores redintegrarentur? Imo verò ob creſcentem indies ſuperbiam ac rebellionem, vitiorum malorumque plenißimos. Hoc (inquit Gentium Apoſtolus) ſcito, quod in nouißimis diebus inſtabunt tempora periculoſa, & erunt homines ſeipſos amantes, cupidi, elati, ſuperbi, blaſphemi, parentibus non obedientes, ingrati, ſceleſti, ſine affectione, ſine pace, criminatores, incontinentes, immi-
tes,

tes, ſine benignitate, proditores, proterui, tumidi, cæci, & voluptatum amatores magis quàm Dei: habentes ſpeciẽ quidem pietatis, virtutem autem eius abnegãtes. Sed quid prophetæ ipſi?num gratiam noui teſtamenti tanta animorum occupatione cecinerunt, vt vltimæ ætatis tenebras ſilentio præterirent? Et aliud quidem alio tempore occurrit, nunc verò memorabile ſacrificium vellẽ ſpectaretur, quod magnus fidelium parens Abraham legitur obtuliſſe. Sume mihi, inquit Dominus Abrahæ loquens, vaccam triennem, & capram trimam, & arietem annorum trium, turturem quoque & columbam. Qui tollens vniuerſa hæc, diuiſit ea per medium, & vtraſque partes contra ſe altrinſecus poſuit, aues autem non diuiſit: deſcenderuntque volucres ſuper cadauera, & abigebat eas Abraham. Cum autem ſol occumberet, ſopor irruit ſuper Abraham, & horror magnus ac tenebroſus inuaſit illum. Cum autem iam ſol occubuiſſet, facta eſt caligo tenebroſa, & apparuit clibanus fumans, & lampas ignis tranſiens per diuiſiones illas. Factum audiſti? requiramus myſterium: quod niſi Dominus ipſe patefacere dignatus fuiſſet, quis illud ſe aſſequi potuiſſe confideret? Geneſ. 15.

ſed

ſed cùm cincto horroribus Abrahamo dictum ſit: Scito prænoſcens quia peregrinum futurum eſt ſemen tuum in terra non ſua, & ſubijcient eam ſeruituti, & affligent eam quadringentis annis. Veruntamen gentem cui ſeruituri ſunt, ego iudicabo, dicit Dominus; & poſt hæc egredientur cum magna ſubſtantia. Quid hic dubitamus accipere, peregrinantis in terris Eccleſiæ curſum ad vſque ſupremi iudicii diem, illo nobis ſacrificio adumbratum eſſe? Eccleſia quippe fidelium, quæ verum eſt Abrahæ ſemen, initio in fide Trinitatis Chriſtique fundata, poſteaquam hominibus carnalibus abundare cœpit, continuò diruptionem ac ſchiſmata, perſequutioneſque graues ab his perpeſſa eſt; vna interim atque integra perſiſtens in ſocietate ſanctorum: quorum etſi alij à negotioſis hominum conuerſationibus ſeſe remoueant vt turtur, alij inter illas degant vt columba: omnes tamen conſeruant vnitatem ſpiritus in vinculo pacis. Quid autem ſunt volucres in diuiſa cadauera inuolantes, niſi incentores ſchiſmatum dæmones, qui humanis vitiis atque erroribus, haud ſecus atque nos cibo, paſcuntur atque oblectãtur? Sed quid agat Abraham, cum occidente ſole, id eſt, mundo iam in ſuum finem inclinato, horror eum magnus

Aug. ſcribit in Pſal. 103. exceꝑit quadã de hoc ſacrificio.

ac te-

ac tenebroſus inuaſit? Quid agat pius fidelis erroribus contenebrato iam mundo, & variis malorum pœnis afflicto, niſi vt cum pace optet ſepeliri? expectans ſibi quidem magnam æternorum bonorum in cœlo repoſitam ſubſtantiam, fumantem verò inferni clibanum iis quidem omnibus, qui ad vnam columbam & turturem non pertinuerint; at illis præcipuè, qui per hæreſes & ſchiſmata Chriſti corpus immaniter lacerant atque diſrumpunt: his enim peculiariter (vt Petrus inquit) caligo tenebrarum reſeruatur. Cùm igitur ita ſe res habeant noſtræ, vt iuxta propheticas prænunciationes grauiora timere potius, quàm ſperare meliora debeamus: Primum nihil turbamur exundaſſe hucuſque malitiam, vt in eo quod habet extremum, hoc eſt, in impietate ipſa libertas apertè petatur: Deinde cogimur profecto ad illam vitam ſuſpirare, in qua omni malorum metu ſublato, vero ſummoque bono perfruemur. 2. Petri 2.

In inſidioſam credendi libertatem Iacobus Latomus.

Libera Relligio, ſeu voce Licentia dici
Dignior, vt primùm protulit Orbe caput,
Pax abijt, probitasq́; ſimul, pietasq́;, fidesq́;,
Quicquid & in priſco ſemper honore fuit;
Illa eadem toto ni mox pellatur ab Orbe,
Heu quantum miſeris impoſitura iugum eſt?
Ipſa quidem vultu primum blanditur amico,
Inſpicias propius, ſæua Tyrannis ineſt.
Si quis erit noſtra qui nolit credere voci,
Aut quę non ſatis hoc tēpora noſtra docent:
Perlegat inſignis quod ſumma condidit arte
LENSAEVS, *digno nomine Doctor, opus.*
Protinus inueniet meritò cur dicere poſſit;
Libertas procul hinc inſidioſa fuge.

SVM-

SVMMARIA CAPITVM LIBELLI HVIVS.

PRimum Caput docet & fidem & reliqua virtutum diuinitus infuſa munera, ſeueritate piorum principum, ac metu recte in Chriſtiana Repub. conſeruari. Pagina 4.

Secundum caput, exemplum proponit reipublicæ Iudaicæ, in qua temporariarũ plagarum metu, cultus vnius Dei, ritusque colendi diuinitus inſtitutus, quantumuis varius & moleſtus, per complures annorũ centurias eſt cõſeruatus. 6.

Tertium oſtendit adhibitis è nouo teſtamẽto cùm exemplis, tum teſtimonijs, ad conſeruationem religionis vtilem eſſe metum Dei, ſiue per ſeipſum, ſiue per eos, quos rectores poſuit, terrorem incutientis. Vt enim lex vtilis à principe lata, ſuſcipienda eſt tanquam eſſet à Deo, per quem reges regnant, & legum conditores iuſta decernunt: ita terror vtilis quem inferunt principes, à Deo eſſe putandus eſt. 7.

Quartum aperit rationem vtilitatis, quia videlicet metu compreſſa & ſubacta primũ mala voluntas, poſtea ſuſcepto veritatis & iuſtitiæ amore ſanatur, & ex nolente volens efficitur. 9.

Quintũ refellit ſcripturæ ſanctæ teſtimonio, perſuaſionem falſam, qua putetur fieri non poſſe, vt duricies cordis flagello correptionis auferatur. 12.

Sextum oſtendit non propterea correptionis officium prætermittendum eſſe, quod quibuſdam nihil prodeſſe comperiatur; quo pertinent illa D. Auguſtini: Quãtum ad nos pertinet qui prædeſtinatos à non prædeſtinatis diſcernere non valemus, & ob hoc omnes ſaluos fieri velle debemus, omnibus ne pereant, vel ne alios perdant, adhibenda eſt à nobis medicinaliter ſeuera correptio: Dei autem eſt illis eam facere vtilem *Libro de Corrept. & grat. ca. 16*

quos ipſe præſciuit, & prædeſtinauit conformes fieri imaginis filij ſui. Si enim aliquando timore non corripimus ne aliquis inde pereat, cur non etiam timore corripimus, ne aliquis inde plus pereat? neque enim dilectionis viſcera maiora geſtamus quàm beatus Apoſtolus, qui dicit: Corripite inquietos, conſolamini puſillanimes, ſuſcipite infirmos, patientes eſtote ad omnes. 1. Theſſal. cap. 2. 14.

Septimum conſtare docet ſuperiorum temporum experientia, multis vtilitatem afferre ſolere ſeueriorem principum in hæreticos & ſchiſmaticos diſciplinam. 16.

Octauum exempla commemorat catholicorum principum, qui pro ſui officij ratione in hæreticos & ſchiſmaticos animaduerterunt, in eóque paſtoribus opitulati ſunt, vt à noxijs erroribus eccleſia repurgaretur: ſicut in veteri teſtamento Ezechias, Ioſaphat, Ioſias, ſacerdotibus illius temporis aſſuerunt ad idololatriam exterminandam. 19.

Nonum declarat noſtræ ætatis ſectarios hoc ad imitationem veterum hæreticorum facere, vt de principum catholicorum ſeueritate inuidioſiſsimè conquerantur. 22.

Decimo commonſtratur hoc eos violentiſsimè facere ſolere in catholicos, quod ſi vel moderatiſsimè à catholicis in ipſos fiat, grauiſsimè reprehendunt. 25.

Vndecimum oſtendit fruſtra niti hæreticos, ſuam vel ſuorum excuſare ſæuitiam, per hoc quod ſe catholici non accommodent, cum eam requirant ac commodationem, & condeſcenſionem, quæ ab iniuria veræ religionis ſeiuncta eſſe non poſsit. 28.

Duodecimo commonſtratur quàm hoc pernicioſè ſit à quibuſdam liberæ ex vtraque parte communicationis & amicitiæ iactum fundamẽtum, ſi retento Apoſtolorum ſymbolo, cætera ad liberas

beras opiniones,& problematicas diſceptationes pertinere dicerentur. 35.
Decimotertio quid veræ Chriſtianæq́ amicitiæ ratio poſtulet, quæq́ ſit pernicies amicitiæ mundi huius, cum veluit cuſtos religionis adhibetur. 39.
Decimoquarto quàm abſurdè poſcatur libera cuique ſecundum conſcientiæ ſuæ dictamen viuendi præſertim in religione facultas: quamq́ hoc ſit noxium, quàm ſcripturis ſanctis repugnans, quàm veteri eccleſiaſticæ diſciplinæ contrarium: de qua illud eſt apud D. Auguſtinum: Paſtoralis neceſsitas habet, ne per plures ſerpāt dira contagia, ſeparare ab ouibus ſanis morbidam, ab illo cui nihil eſt impoſsibile, ipſa forſitan ſeparatione ſanandā. Quia & ipſa quæ damnatio nominatur, quam facit epiſcopale iudiciū, (qua pœna in eccleſia nulla maior eſt) poteſt ſi Deus voluerit, in correctionem ſaluberrimam cedere atque proficere. Lib. de correp. & gratia, cap. 15. 42.
Decimoquinto oſtenditur nunquàm in republica Iudaica talem conceſſam eſſe libertatem, quæ Babylonicam confuſionem afferat. 51.
Decimoſexto iſtiuſmodi libertatem conſcientiæ multo minus in Eccleſia Chriſtiana, quam eſſe decet ordinatiſsimam, inſtitui oportere. 55.
Decimoſeptimo quę ſit tandem verā & Chriſtiana libertas, quam pij omnes debeant exoptare, ſi minus contigerit, ob id in hac vita lūgere. 57.
Decimooctauo ſic aliquando premi caſtra ſanctorum ab hæreticis & ſchiſmaticis, vt neceſſe ſit quædam tolerare, quę contra religionem fiunt, ne grauior eccleſiæ preſſura ſuſcitetur. 63.
Decimonono quatenus probari potuerit pijs quibuſdam pacificatio Gandauenſis. 67.
Vigeſimo, quibus quamq́ iuſtis de cauſis Iudæos eccleſia tolerarit, paſſaq́ ſit ſuę ſuperſtitionis ritus exercere. 70.

Vigeſimoprimo explicatur quid ſit quod ait Apoſtolus: Vbi ſpiritus Domini, ibi libertas, oſtenditurq́ nihil adiuuare eorum vota qui expetunt noxiam in religione libertatem. 76.

CENSVRA.

Cuperem & authoris nomen Operi præfigi, & opus ipſum prelo committi.

Horantius.

Similiter quoque mihi ſubſcripto probatur. 27. Iunij 1578.

Anthonius Epiſcopus Namurcenſis.

Excudendum eſſe cenſeo. 17. Iunij 1578.

Ioh. Molanus Cenſor.